

Namaz Ayetlerindeki Üslup Farklılıklarının Namaz Eğitime Katkıları

Mehmet KAHRAMAN | ORCID: [0000-0002-5507-044X](https://orcid.org/0000-0002-5507-044X)

Dr. Öğr. Üyesi | Yazar | mehmet.kahraman@gop.edu.tr

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi | ROR ID: [01rpe9k96](https://orcid.org/01rpe9k96)

İslami İlimler Fakültesi, Arap Dili ve Belagatı Ana Bilim Dalı

Tokat | Türkiye

Öz

Kur’ân-ı Kerîm Allah’ın emir ve yasalarını bildiren bir kitap olduğu kadar aynı zamanda insanın psikolojisini de dikkate alan bir kitaptır. İnsanlardan bir şeyi yapmasını veya yapmamasını isterken bir kanun kitabı gibi “Bunu yapmak yasaktır. Bunu yapmak gereklidir.” biçiminde soğuk bir ifade kullanmakla yetinmemiştir. İnsanları emredilene teşvik etmek ve nehyedilenden uzak tutmak için onların ruhi hallerini göz önünde bulundurarak çeşitli yöntemler kullanmıştır. Bu metotlardan biri de kullandığı üslup farklılıklarıdır. Namaz ibadeti ile ilgili olarak da çeşitli üsluplar kullanmıştır. “Namazı dosdoğru ikâme edin” diyerek emir sigasıyla namazı emrettiği gibi onlara namazın değerini benimsetmek için namazı kimlerin kıldığını da açıklamıştır. Bütün bu bilgileri verirken insanın psikolojisini dikkate alarak sadece emir sigasıyla “namaz kılın” demekle kalmamıştır. Bazen mazi sigayla bazen muzâri sigayla namaz kılmanın gereğine vurgu yapmıştır. Bazen ism-i fâil ile “namaz kılanlar” denilerek Müslümanların namazlarına devam ettikleri anlatılmıştır. Bazen namaz kılanların ulaşacağı dereceler anlatılarak teşvik edici bir üslup kullanmış, bazen namaz kılmayanların düşeceği azap anlatılarak tahvif yöntemini benimsemiştir. Bu çalışmada namazı emreden ve teşvik eden ayetler incelenmiştir. Bu ayetlerin çeşitli üsluplarla anlatılmasındaki gayenin ortaya çıkartılması hedeflenmiştir. Ayrıca müfessirlerin namaz emrini nasıl yorumladığına da dikkat çekilmiştir. Din eğitimcilerinin, anne-babaların Kur’ân-ı Kerîm’in metoduyla namazı teşvik etmeleri hedeflenmiştir. Arap dilinin elverdiği yaygın üslupları kullanıp Müslümanları namaza teşvik etmeleri için yeni bir sistem uygulamalarının gereği belirtilmiştir. Namazla ilgili ayetlerin tümünün incelenmesi bir makalenin boyutunu aşacağı için aynı üslupla gelen ayetlere dip notlarda işaret edilmiştir. Ayrıca namaz kılmayanları veya namazı hafife alanların durumlarını anlatan ayetler de makale kapsamının dışında tutulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Tefsir, Namaz, Eğitim, Üslup, Emir, Teşvik.

Atıf Bilgisi

Kahraman, Mehmet. “Namaz Ayetlerindeki Üslup Farklılıklarının Namaz Eğitime Katkısı”. *Akademik-Us* 18 (Kasım 2025), 120-148.

<https://doi.org/10.70971/akademikus.1768325>

Geliş Tarihi	20.08.2025
Kabul Tarihi	08.10.2025
Yayın Tarihi	30.11.2025
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Kurul İzni	Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir.
Yapay Zeka Beyanı	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.
Yazar Katkıları	Araştırmanın Tasarımı: Yazar-1 (%100) Veri Toplanması: Yazar-1 (%100) Araştırma- Veri Analizi – Doğrulama: Yazar-1 (%100) Makalenin Yazımı: Yazar-1 (%100) Metnin Geliştirilmesi ve Tashihi: Yazar-1 (%100)
Benzerlik Taraması	intihal.net ile yapıldı.
Etik Bildirim	ilahiyatdergisi.etik@artvin.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Contributions of Stylistic Differences in Prayer Verses to Prayer Education

Mehmet KAHRAMAN | ORCID: [0000-0002-5507-044X](https://orcid.org/0000-0002-5507-044X)

Assoc. Prof. | Author | mehmet.kahraman@gop.edu.tr

Tokat Gaziosmanpaşa University | ROR ID: [01rpe9k96](https://ror.org/01rpe9k96)

Faculty of Islamic Sciences, Department of Arabic Language and Rhetoric

Tokat | Türkiye

Abstract

The Qur'ān al-Karīm is not only a book informing the commands and prohibitions of Allah but also addresses the psychology of human beings. While asking people to do or not to do something, it is not contented with using a cold expression like a book of law as "It is forbidden to do this. It is necessary to do this" like a law book. He used various methods to encourage people to do what is commanded and to keep them away from what is forbidden, considering their psychology. One of these methods is the stylistic differences he used. He also used various styles in relation to the worship of prayer. He commanded the prayer with the imperative form by saying, 'Perform the prayer properly', "and he also explained who performs the prayer to make them adopt the value of prayer. While giving all this information, he did not only say 'pray' in the imperative form, considering the psychology of human beings. He emphasised the necessity of praying, sometimes in the present tense and sometimes in al-muḍāri' tense. Sometimes the noun fāil is used to say, 'those who pray' and it is explained that Muslims continue their prayers. Sometimes he used an encouraging style by describing the degrees to be reached by those who pray, and sometimes he adopted the tahvif method by describing the punishment of those who do not pray. In this study, verses commanding and encouraging prayer are analysed. It is aimed at revealing the purpose of explaining these verses in various styles. In addition, attention has been drawn to how the commentators interpreted the commandment of prayer. It is aimed for religious educators to approach the methods used by parents to encourage prayer from the perspective of the Qur'ān al-Karīm. The need to apply a new system to encourage Muslims to pray by using all the styles that language allows has been stated. Since analysing all the verses related to prayer would exceed the scope of an article, the verses with the same style are mentioned in footnotes. In addition, the verses describing the situation of those who do not pray or those who take prayer lightly have been excluded from the scope of the article.

Keywords

Tafsir, Prayer, Education, Wording, Order, Incentive Citation.

Citation

Kahraman, Mehmet. “The Contributions of Stylistic Differences in Prayer Verses to Prayer Education”. *Akademik-Us* 18 (November 2025), 120-148.
<https://doi.org/10.70971/akademikus.1768325>

Date of Submission	20.08.2025
Date of Acceptance	08.10.2025
Date of Publication	30.11.2025
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is hereby declared that all scientific and ethical principles were observed during the preparation of the study, and that all referenced works have been properly cited in the bibliography.
Ethics Committee Approval	This study does not require ethics committee approval, as it is based on data obtained through literature review and previously published sources.
AI Disclosure	No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the authors in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.
Author Contributions	Conceptualization: Author-1 (%100) Data Curation: Author-1 (%100) Investigation - Analysis – Validation: Author-1 (%100) Writing Author-1 (%100) Review & Editing Author-1 (%100)
Plagiarism Checks	Yes – intihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	ilahiyatdergisi.etik@artvin.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

İslam inancında namaz, Müslümanların Allah'la iletişime geçtiği bir bağlantı vesilesi olarak kabul edilir. Kul kıldığı namazla varlıkların en yücesi olan rabbinin huzuruna vardığına inanır. Bu, kul için en büyük şeref sayılır. Müslümanın en büyük düşmanı olarak bilinen şeytanın, kulun bu ibadetten uzak durması için en büyük oyunlarını oynadığına inanılır. Allah kulunun bu tuzaklara düşmemesi için onu uyarıp namazın ne kadar değerli bir ibadet olduğunu kulunun kalbine yerleştirmeyi amaçlamıştır. Bunun için Kur'ân-ı Kerîm'de namazın farz olduğunu kısa bir emir cümlesiyle söyleyip geçmemiştir. Aksine söz üsluplarını en etkili bir biçimde kullanarak anlamak isteyenlere namazın gereği ve değerini anlatmıştır.

Namaz ile ilgili farklı makaleler yazılmış olmasına karşın ayetlerin farklı üsluplarla gelmesinin eğitime katkılarını inceleyen bir makaleyle karşılaşmadık. Bu eksikliği gidermeyi hedefledik. Bu sebeple belagat ve din eğitimi disiplinlerinden istifade ederek namaz ayetlerinin üslup farklılıklarının sebeplerini inceleyip din eğitimine katkılarını araştırdık. Din eğitimine yeni bir bakış açısı sunmaya çalıştık. Bu makalede namazın değişik cümle kalıplarıyla anlatılmasının sebeplerini göstermeye çalışacağız. Aynı cümle kalıbıyla gelen namaz emrinin siyak ve sibakını inceleyip o ayetlerdeki farklı gayelerin ortaya çıkartılmasına çalışacağız. Kur'ân'ın namaz emrini değişik üsluplarla izah etmesinin namaz eğitime katkılarını ortaya çıkaracağız. Ayetlerdeki bu üslupların belâğî yönlerini inceleyeceğiz. Bu ayetlerin eğitimde kullanılan materyallerle örtüşen yönlerini tespit edeceğiz. Böylece başta eğitimciler ve anne babalar olmak üzere sorumluluk sahibi kişilerin namaz eğitime katkı sağlamaya çalışacağız. Namaz ayetlerinin her birinin bütün yönleriyle incelenmesi bir makale hacmini çok aşacağı için namazı emreden ve teşvik eden ayetleri inceleyeceğiz. Ayetlerin siyak ve sibaklarına göre geliş gayelerinin farklılıklarını ortaya çıkartacağız. Ayetlerin müfessirler tarafından nasıl anlaşıldığını aktardıktan sonra gerekli gördüğümüz yerlerde kendi görüşlerimizi de yansıatacağız. Makalemizde ayetlerin ihbâr, emir ve teşvik gayelerini sırayla mazi, muzâri, emir cümleleri ve isim cümlesi kalıbında anlatılışını inceleyeceğiz. Ancak namazı terk edenler veya onu hafife alanların durumunu konu edinen âyetler bu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Araştırmamızda tefsir alanında Mukâtil b. Süleyman, Fahreddin er-Râzî, İbn Âşûr en fazla istifade ettiğimiz kaynaklardır. Belagat alanında en fazla Sekkâkî, Subkî, Kazvî'nî ve Habenneke'nin eserlerinden istifade ettik. Eğitim bilimleri alanında en çok Münire Erden, Nevzat Tarhan ve Mehmet Şahin'in eserlerinden faydalandık.

1. Namazın Önemi Anlatan Ayetler

İnsanın en önemli özelliği özgür iradesiyle bir şeyi yapması veya ondan uzak durmasıdır. Allah insanın bu özelliğine çok değer vermiştir. Bunun için İslam, dinde

zorlama olmadığını¹ dileyenin mümin dileyenin kâfir olma hürriyetine sahip olduğunu² Kur'ân'da açıkça ifade etmiştir. İslam içki ve kumarı yasaklamasındaki hikmeti açıklamasında olduğu gibi bir şeyi emretti veya yasakladıysa onun sebeplerini de izah etmiştir. Böylece muhataplarının mutmain olmasını arzulamıştır.³ Namazı da emrederken namazın önemini Allah katındaki değerini Müslümanlara kattığı değeri ayet ve hadislerde izah etmiştir. Müslüman bir eğitimcinin de namazı anlatırken ilk önce namazın ne anlama geldiğini Allah katındaki değerinin ve öneminin ne olduğunu ayet, hadis ve ilim adamlarının izahatlarını harmanlayarak muhataplarına anlatması gerektiğini düşünmekteyiz. Aşağıdaki ayetlerde namazın farziyeti, gayesi ve önemi açıklanmaktadır. Namazın farz olduğunu belirten ayetler çeşitli üsluplarla gelmektedir.

1.1. Namazın Farz Olduğunu Belirten Ayetlerin Haberî Cümle Halinde Gelmesi

Herhangi bir haberi bildiren cümlelere haberî cümle denir. Konusu herhangi bir işi bildirmektir.⁴ Bir konudaki tereddüdü gidermek için haberî cümleler tekid edatıyla gelir.⁵ Allah savaşın farziyetini belirttiği ayetteki üslubuyla namazın da vakitleri belirli bir farz olduğunu⁶ haberî cümleyi tekit edatıyla bildirmiştir. Böylece muhatapların zihninde bir tereddüt olmamasını istemiştir. Nisâ sûresinin 103. ayetinde namazın Müslümanlara farz olduğu haberî cümle ile şöyle bildirilmektedir. “Şüphesiz ki namaz, müminler üzerine vakitleri belli olarak yazılmış bir ödevdir.”⁷ Bu ayetteki kesin yargıdan dolayı namazın farziyeti konusunda ihtilafın olmadığını görmekteyiz. Hatta Şâfiî mezhebine göre ister korku halinde olsun ister emniyet halinde olsun namazı vaktinde kılmak farzdır. Zemahşerî (öl. 538/1144) buna binaen vaktinin dışında namazın caiz olmayacağına işaret etmektedir.⁸ Bu ayetin namazın farz olduğuna delil olarak yeterli olduğunu düşünüyoruz. Fakat eğitimciler

¹ bk. el-Bakara 2/256. Hayrettin Karaman, *Kur'an Yolu Meali* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023).

² bk. el-Kehf 18/29.

³ bk. el-Mâide 5/91.

⁴ Ebû Yâkûb Yûsuf b. Ebûbekr Muhammed Ali es-Sekkâkî, *Miftâhu'l-ulûm* (Beyrût: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983), 170; Abdurrahman Hasan el-Meydânî Habenneke, *el-Belâğatu'l-Arabiyye* (Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1996) 1/166; Hamîd Avnî, *el-Minhâcu'l-vâdîha li'l-belâga* (b.y.: Mektebetu'l-Ezheriyye et-Türâs, ts.), 2/6.

⁵ Sekkâkî, *Miftâhu'l-ulûm*, 167; Ahmed b. Ali Abdulkâfi Ebû Ahmed Bahâuddîn es-Subkî, *Arâsu'l-efrâh fî şerhi tahlîsu'l-miftâh*, thk. Abdulhamîd el-Hendâvî (Beyrût: Mektebetu'l-Asriyye, 2003), 1/116; Ebu'l-Meâlî Celâleddîn Muhammed b. Abdurrahmân el-Kazvînî b. Umer, *el-İdâh fî ulûmi'l-belâga*, thk. Muhammed Abdulmunim el-Hafâcî (Beyrût: Dâru'l-Cîl, ts.), 1/68.

⁶ Ebû Hasen Mukâtil b. Suleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî, *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*, thk. Abdullâh Mahmûd Şehâteh (Beyrût: Dâru lhyâi Türâs, 1423), 1/104; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmûlî et-Taberî, *Câmiu'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kurân* (b.y.: Dâru Hecr, 1422), 9/170; Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Ebû Mansûr el-Mâtûridî, *Tefsîru'l-Mâtûridî*, thk. Mecdî Bâselûm (Beyrût: Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, 2005), 3/348.

⁷ en-Nisâ 4/103.

⁸ Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf An hakâiki gavâmizi't-tenzil ve uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-tevil* (Beyrût: Dâru'l- Kutubi'l-Arabî, 1407), 1/651.

bu ayetin dışında namazın farziyetini gösteren daha birçok ayetin de var olduğunu öğrencilerine açıklarlarsa onların zihinlerinde namazın ne kadar önemli bir ibadet olduğu fikri daha kalıcı hale gelecektir. Çünkü insan psikolojisinde bir şeyi ne kadar çok duyarsa onu o kadar benimseme özelliği vardır. Bir atasözünde “bir kişiye kırk gün deli dersin deli olur” denmesi buna güzel bir örnektir. Günümüzde de “reklamın kötüsü olmaz” denilerek tekrarın önemine vurgu yapılmaktadır. Aynı zamanda tekrar, öğrenmeyi kolaylaştıran ve etkili bir öğrenme-öğretme stratejisidir.⁹ İnsanın bu özelliğine binaen Kur’ân’da namazın farziyeti yukarıdaki ayetin dışında değişik üsluplarla mükerrer bir şekilde yer almıştır. Bu doğrulda tefsir usulü âlimleri de tekrarların tekit, ifham tenbih, tehdit, vaid vb.¹⁰ amaçlar götüğünü izah etmişlerdir. Ayrıca ilim adamları, tekrarların, Arapların kendi aralarında câri olan yaygın bir kullanım üslûbu olduğuna değinmişlerdir. Dolayısıyla vurgulama, teşvik etme ve dikkat çekme işlevleri bulunan tekrarlarla, okuyucunun dikkati meseleye yoğunlaşabilmekte ve konunun kavranması sağlanabilmektedir. Zira farklı mizaç ve tabiatla yoğrulan insanoğlunun dikkati bazen tekrar üslubuyla canlı tutulabilmekte ve okuyucunun öğüt ve tenbîh boyutu tazelenabilmektedir. Bu doğrultuda Kur’ân’da namaz gibi tekrar edilen konuların, tekrar edilmeyen meselelerden daha faziletli/üstün olduğu ileri sürülebilir.¹¹

1.2. Namazın Farz Olduğunu Belirten Ayetlerin Emir Sıgılı Cümle Halinde Gelmesi

Namaz Allah’ın Müslümanlara açık bir şekilde emrettiği önemli bir ibadettir. Bu buyruğunu emir sıgılı fiil cümleleri ile de bildirmiştir. Emir, hakiki manada, üstünlük yoluyla bir işin yapılmasını istemektir.¹² Allah bu emri birçok ayette defalarca tekrarlamıştır. Bu tekrarların Müslümanların zihninde namazın önemi konusunda herhangi bir şüphe bırakmadığını düşünüyoruz. Ayrıca, namazın Allah katındaki değerinin de anlaşılmasına sebep olduğu kanaatindeyiz.

İsrâ sûresinin 78. ayetinde özelde Hz. Peygamber’e (s.a.s.) genelde bütün ümmete hitap edilerek şöyle buyrulmaktadır: “Gündüzün güneşin gün ortasını aşmasından gecenin

⁹ Münire Erden, Yasemin Akman, *Eğitim Psikolojisi* (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2014), 149.

¹⁰ Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *Te’vîli müşkilî’l-Kur’ân* (Beyrût: Dâru’l- Kutubi’l-İlmiyye, ts.), 149.

¹¹ Kur’ân’ın merkezinde yer alan tekrar olgusuna müfessirlerin yaklaşımları konusunda detaylı değerlendirmeler için bk. Zakir Demir, *İlâhî Nakiller Bağlamında Kur’ân’daki İktibâsların Mâhiyeti*, Ankara Okulu Yayınları, Ankara 2024, 449-475; Zakir Demir, “Kur’ân’ın Mâhiyetini Tanımlayan Kolaylaştırılmış Kitap İddiasına Müfessirlerin Yaklaşımları ve Bunların Tahlili”, *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2024), 249-252.

¹² Cemâleddîn Ebu’l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, *Nuzhetu’l-‘ayuni’n-nevâzir fîlmî’l-vucûhi ve’n-nezâir*, thk. Muhammed Abdulkarîm Kâzım en-Nâzır (Beyrût: Muessesetu’r-Risâle, 1984), 172; Hâlid b. Abdillâh b. Ebîbekr b. Muhammed el-Curcâvî el-Ezherî, *Şerhu’t-tasrîh alâ’t-tavdîh* (Beyrût: Dâru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 2000), 2/395.

karanlığına kadar namazı kıl; bir de sabah namazını, çünkü sabah namazı şahitlidir."¹³ Bu ayette namazı emreden ayet emr-i hazır müfred sıgasında gelmiştir. Aynı sıgayla Hûd sûresinde de bu emir tekrarlanmıştır. "*Gündüzün iki tarafında, gecenin de gündüze yakın saatlerinde namaz kıl.*"¹⁴ Bu ayeti Hz. Peygamber (s.a.s.) okuduğu zaman Muaz bunun sadece Hz. Peygamber (s.a.s.) için mi yoksa bütün ümmet için mi olduğunu sormuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) de bu emrin bütün ümmet için olduğunu belirtmiştir.¹⁵ Bu hadisin ışığında buradaki emrin sadece Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ait olmadığını, aksine bütün Müslümanları da kapsadığını anlıyoruz.

Müzzemmil sûresinin 2. ayetinde namaz ayeti müfred sıgayla gelip sadece Hz. Peygamber'e (s.a.s.) emredilmektedir. "*Geceleyin -birazı dışında- namaza kalk! Gecenin yarısında bu vakti biraz öne veya biraz ileri de alabilirsin.*"¹⁶ Müfessirler bu ayetin beş vakit namaz farz kılınmadan önce Hz. Peygambere (s.a.s.) gecenin üçte ikisi veya yarısı ya da üçte biri kadar bir diliminde namazın farz kılındığını gösterdiğini söylemektedirler. Müslümanların da Hz. Peygambere (s.a.s.) uyarak bu namazı kıldığını dikkat çekmektedir.¹⁷ Tefsirlerde geçen rivayetlere göre bu namaz bütün Müslümanlara farz kılınmıştı. Müslümanlar her gece Ramazan'daki gibi ibadet ediyorlardı. Hatta yorgunluktan yıkılmamak için gerdikleri iplere tutunarak ibadet edenler vardı. Allah müminlerin samimiyetini görünce onlara merhamet edip bu ibadeti sadece Hz. Peygamber'e (s.a.s.) farz olmak kaydıyla Müslümanlar için nafilaye dönüştürdü.¹⁸ Reşid Rızâ (öl. 1935) Allah'ın ilk Müslümanları eğitmek ve maneviyatlarını güçlendirmek için gece namazını farz kıldığını belirtmektedir.¹⁹ İbn Âşûr (öl.1970) bu namazın sadece Hz. Peygambere (s.a.s.) farz kılındığını Müslümanların O'na uyarak geceleri namaz kıldığını savunmaktadır. Allah'ın Hz. Peygamber 'e (s.a.s.) ağır bir görev vereceğini belirtmesi de buna delil olduğu görüşündedir. Onu bu göreve alıştırmak için geceleri ruhun en dingin olduğu anlarda gürültü ve meşguliyetlerin olmadığı zaman diliminde bu namazı farz kıldığını savunmaktadır. Allah'ın huzurunda uzun uzun ibadet etmenin ruhu

¹³ el-İsrâ 17 /78.

¹⁴ Hûd 11/114.

¹⁵ Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001), 6/479; Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî Ebû Dâvûd, *Süneni Ebî Dâvud* (Dâru'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009), 6/516.

¹⁶ el-Müzzemmil 73/2-4.

¹⁷ Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mesûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî, *Meâlimü't-tenzîl* (Dâru't-Taybe, ts.), 8/246; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebûbekr Ferah el-Ensârî el-Hazrecî Şemseddîn el- Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân*, thk. Ahmed el-Berdûnî (Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Misriyye, 1964), 19/31; Muhammed Tâhir İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: ed-Dâru't-Tûnisîyye, 1984), 29/238; Muhammed Seyyîd Tantâvî, *et-Tefsîrul-vasîl li'l-Kur'ân'il-Kerîm* (Kahire: Dâru'n-Nahdâ, 1997), 1/2663.

¹⁸ Taberî, *Câmiu'l-beyân 'an*, 23/675-679; Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kurâni'l-Azîm*, thk. Sâmî İbn Muhammed İbn Abdîrrahmân İbn Selâme (Riyâd: Dâru't-Taybe, 1999), 8/253; Begavî, *Meâlimü't-tenzîl*, 5/165; Fahrüddîn Muhammed b. Ömer er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb* (Beyrût: Dâru İhyâi't-Tûrâsî'l-Arabî, 1420), 30/381-382.

¹⁹ Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-menâr* (b.y.: el-Heyetu'l-Misriyyetu'l-Âmmetu Li'l-Kuttâb, 1990), 11/169.

dinçleştireceğini ve sıkıntılara karşı güçlendireceğini belirtmektedir.²⁰

Bize göre yukarıda geçen rivayetleri incelediğimizde gece namazının Hz. Peygamberle (s.a.s.) birlikte bütün Müslümanlara farz kılındığı anlaşılmaktadır. Eğitimcilerin gece namazı gibi meşakkatli bir ibadetin ilk Müslümanlara farz kılındığını Allah'ın merhamet gösterip bu emri hafiflettiğini dikkatlere sunarak bugün beş vakit namazı kılmakta zorlanan kişilere hatırlatmaları gerektiği kanaatindeyiz. Böylece kendilerine aslında namazın çok hafifletildiği hissettirilir. Bu durumda öğrencilerin minnet duygusuna kapılıp bari bu kadarını da yapalım düşüncesine gireceğini düşünüyoruz. Ayrıca manevi buhran içine düşen veya hayatın çeşitli zorluklarıyla karşılaşan kişilerin geceleri uzun uzun namaz kılıp Kur'ân okumaları tavsiye edilebilir. Böylece içinde bulundukları zor durumlara karşı kendilerini daha güçlü hissedecekleri yukarıdaki yorumlardan anlaşılmaktadır.

Eğitimcilerin namaz ibadetinin kişinin sadece kendisini ilgilendirmedeğini öğrencilerine izah etmeleri gerektiğini düşünüyoruz. Sorumluluk sahibi konumunda olan kişilerin sorumluluğu altındaki kişilere bu ibadeti yerine getirmesi için klasik ve modern tarzdaki çeşitli eğitim metotlarıyla namaz kılma bilincini kazandırması gerekir.²¹ Tâhâ sûresinin 132. ayetinde Hz. Peygamber'in (s.as.) şahsında bütün sorumluluk makamında olan kişilere etkisi altında bulunanlara namaz kılmalarını emretmesi bu görüşe güzel bir örnektir. “*Ailene namazı emret ve kendin de bunda kararlı ol.*”²² Bu ayetteki “امر” fiilinin emir sigası ile gelmesi bu görevin isteğe bağlı olmadığını göstermektedir. Müfessirler Allah'ın bu ayette Peygamberinden (s.a.s) ailesine ve kendisine tabi olmuş ümmetine namaz kılmalarını emretmesini istediğini söylemektedirler.²³ Kurtubî (öl. 656/1258) burada sadece Hz. Peygamberin (s.a.s.) ehinden bahsetmesinin sebebinin tahsis için olduğunu belirtmektedir. Namaza Hz. Peygamberin (s.a.s.) kendisinin de devam ederek ümmetine örnek olmasının istendiğine dikkat çekmiştir.²⁴ Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu ayet indikten sonra birkaç ay boyunca kızının evine gidip sabah namazına kaldırması²⁵ eğitimcilere yol gösteren güzel bir uygulamadır. O sırada Hz. Fatıma evli olmasına rağmen Hz. Ali ve Fatıma'nın sabah namazına kalkmayı alışkanlık edinene kadar birkaç ay her sabah onları namaza kaldırması eğitim açısından çok dikkate değer bir uygulamadır. Anne babalar çocuklarının dünyalık başarıları için onların her türlü sıılanmalarına aldırış etmeden her sabah kaldırmayı kendilerine vazife edinmektedir. Kışın soğuşunda onları okula

²⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 29/255-259.

²¹ bk. Mehmet Zeki Aydın, *Din Öğretiminde Yöntemler* (Ankara: Nobel Yayınları, 2011), 272.

²² Tâhâ 20/132.

²³ Begavî, *Meâlimü't-tenzîl*, 5/304; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/95; Alâeddin Ali b. Yahyâ es-Semerkandî, *Bahri'ul-ulûm* (b.y: y.y, t.y), 2/418; Muhammed b. Yusuf Ebû Hayyân el-Endelûsî, *el-Bahru'l-muhîr fî't-tefsîr*, thk. Sıdkî Muhammed Cemîl (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1420), 6/270; Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî el-Âlûsî, *Râhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-Azîm ve's-sebî'l-mesânî* (Beyrût: Dâru İhyai't-Tûrasi'l-Arabi, 1994), 12/308.

²⁴ Kurtubî, *el-Câmi' li-aḥkâmî'l-Kur'ân*, 11/263.

²⁵ Râzî, *Mefâtiḥu'l-gayb*, 4/583; İsmâil Hakkı Bursevî, *Râhu'l-Beyân Tefsiri*, çev. Abdullah Öz vd. (İstanbul: Damla Yayınları, 2012), 5/448.

göndermektedir. Akşam geldiğinde ödevlerini yapmaları için belli kurallar koymaktadır. Bunu yapmak her anne babanın görevidir. Dünyalık geleceği için çocuğun bazı kurallara uymasını ve istemediği halde bir disiplin içinde derslerini yapmak zorunda olmasını herkes doğal karşılamaktadır. Şu hâlde bundan daha da fazla bir disiplin ve ciddiyet içinde anne babaların çocuklarını namaza alıştırmak için gayret sarfetmeleri elzemdir²⁶. Bu çerçevede destekleyici bir çevre oluşturulmalıdır.²⁷

Yukarıdaki ayetin kapsamından anne babalar çeşitli ödül-ceza yöntemleri kullanarak²⁸ onlar namaza alışincaya kadar takiplerini sürdürmeleri gerektiği anlamını çıkartıyoruz. Ayrıca Lokmân'ın (a.s.) oğluna namazı tavsiye ederken kullandığı üslup da eğitimcilere güzel bir rehberdir. Lokman sûresinin 17. ayetinde “Yavrucuğum namazı kıl.”²⁹ diyerek oğlunu incitmeden şefkat dolu bir üslupla ona bu emri hatırlatmıştır. Bu ayetteki “بُنَيَّ” kelimesi ismi tasgir sıgasında gelmiştir bu sıganın kullanılış sebeplerinden biri de sevgi ve şefkati ifade etmek içindir.³⁰

Namaz başlamak ne kadar önemliyse onu aksatmadan kılmaya devam etmek de önemlidir. Bir vesileyle namaza başlayıp ortam veya arkadaş değişimi vb. durumlarda namaza karşı tembellik gösterip ardından namazı terk etmek çocukların ve gençlerin sıklıkla maruz kaldıkları bir durumdur. Bu, eğitimcilerin hassasiyetle eğilmeleri gereken bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır³¹ Namaza devam etmenin de Allah'ın bir emri olduğu Bakara sûresinin 238. ayeti ile izah edebilirler. Bu ayette namaz emri “حَفَظَ” fiili kullanılarak anlatılmıştır. “Namazları, özellikle orta ‘ikindi’ namazını koruyun.”³² Müfessirler bütün Müslümanların namazlarını vakitlerinde huşu içinde kılmaları gerektiğini belirtmek için “حَافِظُوا” fiilinin kullanıldığına dikkat çekmektedir.³³ Râzî (öl. 606/1210) ve diğer bazı müfessirler bu ayeti şu şekilde tefsir etmektedir: “Sen namazı koru ki Allah da seni korusun.” veya “Sen namazı koru ki namaz da seni korusun.” Namazın kılını korumasının üç yönü vardır. Namaz kişiyi kötülüklerden korur. “Namaz kişiyi fuhşiyattan ve münkerden korur.”³⁴ Ankebût 45. ayette buna vurgu vardır. Namaz kişiyi belalardan korur.

²⁶ Buladı, Kerim; Nebevî Şahsiyetin İnşasında Namaz ve Hz. İbrâhim, *Uluslararası Hz. İbrahim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı*, 2019, cilt: I, s. 301.

²⁷ Sırrı Akbaba, “Eğitimde Motivasyon”, *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13 (2006), 348.

²⁸ H. Mustafa Kiriş, Camileri Seven Çocuklar Yetiştirme İlkesi Bağlamında Dikkat Edilmesi Gereken Bir Konu: Ödül ve Ceza, *Gök Medrese İlahiyat Araştırmaları -1*, 2019, s. 63-68.

²⁹ Lokmân 31/17.

³⁰ Subkî, *Arâsu'l-efrâh*, 1/68.

³¹ Adnan Yıldırım, “Din Eğitimi Açısından Namaz Alışkanlığının Kazandırılması ve Sürdürülmesi”, 11(3), *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 123-140.

³² el-Bakara 2/238.

³³ Begavî, *Meâlimü't-tenzîl*, 1/287; Kurtubî, *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Ḳur'ân*, 3/208; Semerkandî, *Bahrü'l-ulûm*, 1/182; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 2/404.

³⁴ el-Ankebût 29/45.

“Eğer namaz kılıp zekât verirsiniz ben sizinle beraberim”³⁵ “Sabır ve namazla yardım isteyin.”³⁶ ayetleri bunu anlatmaktadır. Namaz kişiye şefaate edecektir. Çünkü namazın içerisinde Kur’ân-ı Kerîm vardır. Kur’ân-ı Kerîm de şefaattir.³⁷ ‘Namazın bütün gereklerini yaparak onda bir şeyi eksik bırakmaktan korkarak namazınızı kılın.’ anlamı da vardır.³⁸ Unutmak vb. sebeplerden dolayı namazı kaçırmamak için kılmakta acele etmek gereği de vurgulanmaktadır.³⁹ Eğitimciler müfessirlerin bu izahlarından istifade ederek namaza devam etmenin gerekliliğini izah ederlerse öğrencilerin namaz konusunda daha hassasiyet göstereceğini düşünmekteyiz. Ayrıca namaza devam etmenin dünya ahiret faydaları da geniş bir şekilde izah edilebilirse öğrencilerin namaza devam etme arzularının artacağı kanaatindeyiz.

Bazen bir işin önemini vurgulamak için muhatap aldığımız kimseye o işi yapması için direkt hitap etmeyiz. Bir aracı vasıtası ile emrimizi bildiririz. Bu tür bildiri bazen daha etkili olabilir. Muhatabımıza direkt söylediğimizde belki itiraz edebilir. Fakat bir aracı ile söylediğimizde bu itiraza imkân bulamayabilir. Babalar çocukların bir şey yapmalarını istediğinde annelerine o işi yapmalarını söylerler. Örneğin: “Pazara gidiyorum. Ben gelinceye dek ödevlerini yapsınlar.” şeklindeki babalarının emrini çocuklar annelerinden duyduklarında babalarının isteğini yapmayı ve onu üzmemeyi bir görev addedip işlerine daha sıkı sarılabilirler. Bu yöntem "Dolaylı Anlatım" veya "Dolaylı Davranış Kazandırma (Dolaylı İletişim)" yöntemidir. Eğitim bilimlerinde bu tür bir iletişim, "aracı kullanarak iletim", "dolaylı iletişim", ya da "modelleme yoluyla iletim" olarak da adlandırılmaktadır.⁴⁰ Aynı durum İbrâhîm sûresinin 31. ayetinde söz konusudur. Bu ayette namaz, emr-i gaib sigası ile emredilmektedir. “İman eden kullarıma söyle: Namazlarını dosdoğru kılsınlar.”⁴¹ Müfessirler “يُتِمُّوْا” fiilinin cevap olarak geldiğine dikkat çekmektedirler. Bu tarzda gelmesinin sebebinin iltifat nüktesi olduğunu belirtmektedirler. Böylece dinleyicinin azminin tazelenmesine sebep olacağına işaret etmektedirler. Müfessirler ayetteki “يُتِمُّوْا” fiilinin tefsirini ‘Onlara namazı kılın de.’ şeklinde yapmıştır. Burada “يُتِمُّوْا” “Namaz kılsınlar.” anlamı vardır. Emir lamı mahzuftur. Emir gaip kişiler için olduğundan dolayı lam hazf olmuştur. Mahzuf bir emrin cevabı konumunda da gelmiş olabilir. Bu durumda anlam “Onlara ‘namaz kılın’ diye emret, onlar da namaz kılsınlar.” anlamındadır.⁴² Bir kısım müfessirler de bu ayetin tefsirini yaparken şu şekilde açıklama yapar: Müslümanların Hz. Peygamber’e (s.a.s.) ne kadar fazla itaatkâr olduğu da ifade edilmek

³⁵ el-Maide 5/12.

³⁶ el-Bakara 2/45.

³⁷ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 3/377; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, 2/248.

³⁸ Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, 2/248; Muhammed b. Mustafâ el-İmâdî Ebu's-Suûd, *İrşâdu'l-akli's-selîm ilâ mezâyâ'l-Kitâbi'l-Kerîm* (Beyrût: Dâru lhyâu't-Türâsi'l-Arab, ts.), 1/235.

³⁹ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 2/ 428.

⁴⁰ Yıldız Kuzgun, *Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012), 132.

⁴¹ İbrâhîm 14/31.

⁴² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3/285; Kurtubî, *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Kur'ân*, 9/365; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-muhît*, 5/414-415.

istenmiştir. Onun emrinden asla ayrılmayacakları gösterilmektedir. “Sen namaz kılın dediğin anda onlar hemen namaz kılarlar.” şeklinde bir anlam da gizlidir.

Eğitimciler namazın sadece Hz. Muhammed’in (s.a.s.) ümmetine farz kılınmadığını aksine, geçmiş peygamberlere ve ümmetlerine de farz kılındığını izah ederlerse öğrencilerin namaza karşı ilgisi daha da artabilir. Şems sûresinin 5. ayetinde namazın geçmiş ümmetlere de farz kılındığı emr-i gaib sigası ile anlatılmaktadır. “*Hâlbuki onlara, Allah’a kulluk etmeleri, Hanîfler olarak O’na yürekten inanıp boyun eğmeleri, namaz kılmaları emredilmiştir.*”⁴³ Âlûsî (öl.1270/1854) bu ayeti tefsir ederken şu açıklamaları yapmaktadır: Namaz kılmakla emredilen kimseler İslam’dan önceki kimseler olduğu için burada iki anlam olabilir. Ya kendi şeriatlarında namaz kılmak vardır. Onlar bu emirle memurdur. Ayette bu açık bir halde belirtilmektedir. Ya da bizim şeriatımız kastedilmektedir. Bu durumda ehl-i kitabın İslam’a girmeleri emredilmiş olmaktadır.⁴⁴ İbn Âşûr, ehl-i kitabın bir delil gelmeden önce kendi hallerini değiştirmemelerini masum göstermelerinin batıl olduğuna işaret edilmek üzere, kendi şeriatlarında da namaz kılmanın farz olduğuna dikkat çekmektedir.⁴⁵ Bir kısım müfessir ehl-i kitaptan namaz ibadetini kabul etmelerinin ve vakitlerinde kılmalarının istendiğine vurgu yapmaktadır.⁴⁶

Eğitimciler namazın Müslümanların tümüne farz kılındığına dikkat çekmelerinin faydalı olacağını düşünmekteyiz. Bu bilgiyi öğrenen öğrencilerin namazdan muaf olamayacaklarını anlamaları sağlanacaktır. Ayrıca namazın toplu bir şekilde kılınmasının faydaları ve camiye cemaate gitmenin sevapları izah edilebilir. Cuma ve bayram namazlarının tek başına kılınmayacağını anlatarak namazın toplumsal bütünlüğü sağladığı dikkatlere sunulması da öğrencilerin namaza ilgilerinin artmasında etkili olacağı kanaatindeyiz Bunu modellerden öğrenme metodu ile destekleyebiliriz.⁴⁷ Bakara sûresinin 43. ayetinde namaz emr-i hâzır cemi sigasında gelmiştir. “*Namazı kılın, zekâtı verin, rükû edenlerle beraber rükû edin.*”⁴⁸ Müfessirler aynı ayetin devamında “Rükû edenlerle beraber rükû edin.” diye emredilmesinin sebebinin namaz kılma emrini pekiştirmek olduğunu söylemektedirler. Ayrıca bu ayet, Yahudilere hitap ederek “Namaz kılın ve rükû edin.” diye emretmektedir. Bazı müfessirler bunun sebebinin onların İslam’a girmelerini istemek olduğuna da dikkat çekmektedirler. Çünkü Yahudilerin namazında rükû yoktur.⁴⁹ İbn Âşûr bu ayetin tefsirini yaparken namazın imanın en önemli göstergesi olduğunu belirtmektedir. İbn Âşûr’a göre bir insan kalben Müslüman olabilir. Onun imanını, dile

⁴³ eş-Şems 91/5.

⁴⁴ İbn Acîbe, *el-Bahru’l-medîd fî tefsîr’l-Kur’ânî’l-Mecîd*, 8/510; Âlûsî, *Rûhu’l-meânî*, 23/75.

⁴⁵ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 30/420.

⁴⁶ Begavî, *Meâlimü’t-tenzîl*, 8/496; Semerkandî, *Bahrü’l-ulûm*, 3/580; Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmî’l-Şur’ân*, 20/144.

⁴⁷ Binnur Yeşilyaprak, *Eğitim Psikolojisi*, (Ankara: Pegem Yayınları, 2018), 252.

⁴⁸ el-Bakara 2/43.

⁴⁹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 1/133; Kurtubî, *el-Câmi’ li-ahkâmî’l-Şur’ân*, 1/342; Semerkandî, *Bahrü’l-ulûm*, 1/75; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 1/56-57.

getirmeden kimse bilemez. Dil ile mümin olduğunu söylemek kolay bir iştir. Eğer kişi kendi dininde ifrat sahibi değilse menfaati için veya başka nedenlerle kelime-i şehadeti çok kolay bir şekilde söyleyebilir. Bu emir münafıkların işini çok zora sokmaktır. Çünkü namaz kılmak çok büyük bir olaydır. İnsan rabbinin önünde kıyamda duracak, rükû ve secdeye varacaktır. Bunu günde belirli vakitlerde beş defa yapmak münafıklara çok ağır gelmektedir. Hele yatsı namazı onlar için çok büyük sıkıntıdır. Namaz Allah'ın Müslümanlara emrettiği en büyük bir ibadettir. Her Müslümanın her durumda namazını kılması gerekir.⁵⁰ Mâturîdî (öl. 333/944) bu ayetteki emrin manasını açıklarken kişinin namaz ibadetini huşu, huzu ve erkanına uyarak tam manası ile yerine getirmesi gerektiğini vurgulamaktadır.⁵¹ Taberî (öl. 310/923), Yahudi alimlerinin insanlara namaz kılma emrini emrettikleri halde kendilerinin kılmadıklarını rivayet etmektedir.⁵² “İnsanlara iyiliği emrettiğiniz halde kendinizi unutup musunuz?”⁵³ ayeti de bu rivayeti doğrulamaktadır. Eğitimcilerin bu ayeti çok önemsemeleri gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü eğitimde en önemli etken yaşantıdır. Kişi ne kadar mükemmel hatip olsa da onu dinleyenler yaptığı davranışları dikkate alırlar. Bu sebeple eğitimcilerin muhataplarıyla birlikte namaza devam etmelerinin en güçlü yöntem olduğunu düşünüyoruz. Söylem ve davranış bütünlüğü açısından öğreticinin rol modelliği çok önemlidir.⁵⁴

Rûm sûresinin 31. ayetinde de namaz emr-i hazır cemi sığısıyla anlatılmıştır. “Gönülden O’na yönelin, O’na saygısızlıktan sakının, namazı kılın ve şirke sapanlardan olmayın.”⁵⁵ İbn Âşûr bu ayette “وَأَقِمْوْا” emrinin namaza devam edin anlamındaki bir talep olduğunu belirtmektedir.⁵⁶ Bazı müfessirler bu ayetin tefsirini yaparken, Müslümanın namaz kılarken halinin nasıl olması gerektiğine dikkat çekerek ihlâssız ibadetin bir anlamı olmayacağını, bunun için de “Namaz kılarken ondan korkun ve ona yönelin, sakın müşriklerden olmayın.” diye bir ikaz söz konusu olduğunu vurgulamaktadır.⁵⁷ Mâturîdî namazı müşrikler gibi putlar için değil; sadece Allah için kılmak gerektiğini vurgulamaktadır. Râzî kişinin Allah’a yönelerek zahiri şirkten kurtulmasının ardından ibadetlerini sırf onun rızasına uygun bir şekilde yapması gerektiğini aksi halde gizli şirke düşeceğini vurgulamaktadır.⁵⁸ Biz ayette namaz kılmadan önce ön hazırlık mahiyetinde Allah’a tazarru ve niyazla yönelip O’nun azabının dehşetini tefekkür etmek gerektiğini

⁵⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1/56-57.

⁵¹ Mâturîdî, *Tefsîru'l-Mâturîdî*, 1/446-447.

⁵² Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/572.

⁵³ el-Bakara 2/44.

⁵⁴ Demir, Ebru, Köse, Meliha, “Öğretmenliğin Rol Modelliği Hakkında Öğretmen Görüşleri”, *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 53 (2016) 50-53.

⁵⁵ er-Rûm 30/31; Ayrıca emir kipinde gelen diğer âyetler için bk. el-Bakara 2/83, 110; el-Enâm, 6/72; en-Nisâ 4/77; Hûd 11/114; el-İsrâ 17/78; Tâhâ 20/14; el-Ahzâb 33/33; en-Nûr 24/56; el-Ankebût, 29/45; el-Hac 22/78; Lokmân 31/17; el-Mucâdele 58/13; el-Müzzemmil 73/20.

⁵⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21/52.

⁵⁷ Begavî, *Meâlimü't-tenzîl*, 6/271; Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Şur'ân*, 14/31; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 25/105.

⁵⁸ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 25/99.

düşünüyoruz.

Nisâ sûresinin 103. ayetinde namaz emir sigasıyla gelmiştir. “Güvenlik içinde olduğunuzda namazı gerektiği gibi kılın.”⁵⁹ Müfessirler bu ayette namaz kılma emrinin güvene kavuşma şartına bağlandığına dikkat çekmektedirler. Bu durumda “أَقِيمُوا” emrinin namazı tam kılın anlamına geldiğini söylemektedirler.⁶⁰ İbn Âşûr, “الإقامة” kelimesi bir şeyi tam yapmak” anlamına geldiğini söylemektedir.⁶¹ Bu durumda mananın “namazı tam kılın, kısaltmayın” anlamına geleceğini belirtmektedir. Böylece ayetteki fiilin emir kipinde gelmesinin gayesini izah etmektedir.

1.3. “صلو” Fiili Kullanılarak Namazın Emredilmesi

Bazı ayetlerde namaz emri “صلو” fiili ile gelmiştir. “Rabbin için namaz kıl ve kurban kes.”⁶² Bu ayette “صلو” kök harflerinden türetilen bir fiil kullanılarak emir sigası ile namaz emredilmiştir. Bazı müfessirler Allah’ın, Kevser suresinde Hz. Peygambere (s.a.s.) verdiği nimetleri saydıktan sonra bu nimetlere şükür için namaz kılmasını emrettiğine dikkat çekmektedir. Mâûn suresindeki namazdan gafil olan riyakârların zıddına bu nimetlerin hakkını verebilmek için bütün şükür çeşitlerini kapsayan namazı kılmasını emretmiş olduğunu vurgulamışlardır.⁶³ Bazı müfessirlerse “Namazı rabbin için kıl.” vurgulamasının ayrıca dikkate değer olduğunu söylemektedir. Onlara göre Allah verdiği nimetleri saydıktan sonra “Bu nimetlerden daha büyüğü seni rabbinin terbiye etmesidir. Müşrikler putları için, münafıklar riya için namaz kılarken; sen rabbin için namaz kıl.” demektedir. Ayrıca Allah, “ك” muhatap zamirini kullanarak Peygamberimize (s.a.s.) iltifat etmektedir.⁶⁴

Nisâ sûresinin 101.ayetinde namaz emri müevvel mastar olarak gelmiştir. “Yeryüzünde sefere çıktığınız zaman kâfirlerin sizi gafil avlamalarından korkarsanız namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur.”⁶⁵ Bu ayet savaş sırasında namazın nasıl kılınacağını tarif etmektedir. Kâfirlerle karşılaşıldığı zaman namaz vakti girdiyse namazı kısaltmanın caiz olduğunu göstermektedir. Namazı kısaltmaya müşriklerden gelecek bir saldırıdan emin olmamak durumunda cevaz verilmiştir. Bu namaza korku namazı denmiştir. “أَنْ تَقْصُرُوا” fiili mastar-ı müevvel olarak ليس nin ismi olarak gelmiştir. Bu ayette ‘Namazı kısaltmanızda günah yoktur.’ anlamı olsa da “Namazı kısaltın.” şeklinde emir veya “namazı kısaltabilirsiniz” şeklinde ibâha söz konusudur. Ayette farklı yorumlama imkânından dolayı âlimler farklı

⁵⁹ en-Nisâ 4/103.

⁶⁰ Begavî, Meâlimü’t-tenzil, 2/281; Râzî, Mefâtihu’l-gayb, 11/23; Ebû Hayyân, el-Bahru’l-muhîr, 3/356; Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân, 5/353.

⁶¹ İbn Âşûr, et-Tahrîr ve’t-tenvîr, 4/244.

⁶² el-Kevser 108/2. Ayrıca bk. el-En’âm 6/162.

⁶³ Ebû Hayyân, el-Bahru’l-muhîr, 8/520; Ebu’s-Suûd, İrşâdu’l-akli, 9/205; Âlûsî, Rûhu’l-meânî, 23/154; İbn Acîbe, el-Bahru’l-medîd fi tefsîr’l-Kur’âni’l-Mecîd, 7/114.

⁶⁴ Begavî, Meâlimü’t-tenzil, 8/559; Kurtubî, el-Câmi’ li-ahkâmi’l-Kur’ân, 20/217; İbn Kesîr, Tefsîrü’l-Kur’âni’l-Azîm, 8/502; İbn Âşûr, et-Tahrîr ve’t-tenvîr, 30/501-502.

⁶⁵ en-Nisâ 4/101.

hükümler vermiştir.⁶⁶ Bu ve devamındaki ayet namazın Allah katında ne kadar önemli ve vazgeçilmez bir ibadet olduğunu göstermektedir. Yolculukta oruç tutma farziyeti kalktığı halde⁶⁷ namaz ibadetinde böyle bir durum söz konusu değildir. Hatta Nisâ 102. ayette anlatıldığı gibi kafirlerin Müslümanlara hücum etmek üzere oldukları halde bile namazı terk etme ruhsatı verilmediğini müşahade etmekteyiz. Eğitimciler bu ayetin içeriğini muhataplarına savaş görselleriyle anlattıkları zaman namazın önemini ve asla vazgeçilmezliğini çok daha kalıcı bir şekilde anlatmış olacaklardır. Eğitimcilerin öğretim de materyal kullanımı kapsamında bu konuyu izah etmeleri gerekir.⁶⁸

2. Namazı Teşvik Eden Ayetler

İnsan yaratılışı icabı ödüle karşı meyllidir. İnsanı yaratan Allah, onun bu durumunu herkesten daha iyi bilmektedir. Bunun için onun yapmasını istediği iyiliklere karşılık olarak Kur’ân ve hadislerinde çok büyük ödüller vereceğini belirtmektedir. Namaz ayetlerinde de ödül daha ön plana çıkmaktadır. Bu ayetlerin çeşitli zaman kipleriyle gelmeleri de ayrıca incelemeye değer bir durumdur.

2.1. Namaza Teşvik Ayetlerinin Fiil Cümlesi ile Anlatılması

Namaza teşvik ayetlerinin bir kısmı fiil cümlesi halinde gelmiştir. Bu fiiller zaman bakımından farklı kalıplarda gelmektedir. Mazi, muzârî ya da emir sigalarında gelen bu fiil cümlelerini sırasıyla inceleyeceğiz.

2.1.1. Namazın Teşvik Ayetlerinin Mazi Sıgılı Fiil Cümlesiyle Anlatılması

İnsanın yapacağı bir işin ne anlama geldiğini bilmesi en tabii hakkıdır. Çünkü anlamını bilmediği işleri yapmaya zorlamak, insanın hür iradesini esir almak anlamına gelebilir. Bunun için eğitimciler bir işin yapılmasını teşvik için o işin anlamını izah ederler. Buna anlamlı öğrenme denir.⁶⁹ İslam’ın en temel ibadetlerinden biri olan namazın anlamını izah etmeden onu insanlara icbar etmek İslam’ın eğitim anlayışına aykırı olduğu kanaatindeyiz. Hadislerde namazın Müminin miracı,⁷⁰ iman ile küfür arasında bir perde,⁷¹ İslam’ın direği⁷² olduğu bildirilerek namazın mahiyeti muciz ifadelerle anlatılmaktadır.

⁶⁶ Geniş bilgi için bk. Begavî, *Meâlimü't-tenzîl*, 1/687-689; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 11/14-19; Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhîr*, 3/352-353; Kurtubî, *el-Câmi' li-aḥkâmi'l-Kur'ân*, 5/351-363; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 4/238-242.

⁶⁷ bk. el-Bakara 2/185.

⁶⁸ Mehmet Şahin, “Öğretim Materyallerinin Öğrenme Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi”, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (2015), 1002.

⁶⁹ Nevzat Tarhan, *İnanç Psikolojisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, ts.), 128.

⁷⁰ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1/226; Bursevî, *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*, 2/213.

⁷¹ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 4/804; Ni'metullâh b. Mahmûd en-Nahcuvânî, *el-Fevâtihu'l-ilâhiyye ve'l-mefâtihu'l-gaybiyye el-mûdîhatü li'l-kelimi'l-Kur'âniyye ve'l-hikemi'l-furkâniyye* (el-Gûriye: Dâru Rikâbî, ts.), 2/457.

⁷² Ahmed b. el-Huseyin b. Ali b. Mûsâ el-Husavcirdî el-Horasânî Ebû Bekr el-Beyhakî, *Şuabu'l-İmân* (Riyâd: Mektebetû'r-Ruşd, 2003), 4/300.

Râzî tefsirinde namazın müminin miracı olduğunu uzun uzadıya izah etmektedir. O, ilk önce Hz. Peygamber'in (s.a.s.) miracını izah ettikten sonra namazı müminler için hediye olarak getirdiğini vurgulamaktadır. Ardından namazın müminler için miraç oluşunu ve bu miracın iki yönünün bulunduğunu belirtmektedir. Cismani miracın namaz hareketleri olduğunu, ruhani miracın ise zikirlerle gerçekleştiğini savunmaktadır. Bu miracın nasıl gerçekleştirileceğini izah ederken ilk önce temizlenmek gerektiğini vurgulayarak büyük ve küçük abdestsizlikten kurtulmayı salık vermektedir. Namaza başlamak için tekbir almak üzere ellerini kaldırmaktan başlayıp selam verinceye kadar yapılan her davranışın ve her zikrin anlam derinliğini izah etmektedir.⁷³ Reşit Rızâ da namazın ehemmiyetini anlatırken namazın gayesinin insanlara Allah'ı hatırlatmak olduğunu vurgulamaktadır. İnsanlar dünya telaşesiyle çoğu zaman Allah'ı unutabilmektedir. Bazen sıkıntıların çokluğu bazen nimetlerin bolluğu insan ile Allah arasında bir perde olabilir. Bu perdeyi kaldırmanın en güçlü yolu namazdır. Rızâ, böylece insanın miracının gerçekleşeceğini bildirir. Artık bu namazın insanı kötülüklerden alıkoyacağını belirtir.⁷⁴ Eğitimcilerin namazın anlamını muhataplarına izah etmesinin ne derecede gerekli ve faydalı olduğu Râzî'nin ve Reşit Rızâ'nın izahlarında açıkça görülmektedir.

Muhatabımızdan bir şeyi yapmasını istediğimizde bazen sanki bu işi yapmış gibi geçmiş zaman sıgası kullanarak onu bu işi yapmaya mecbur ederiz.⁷⁵ Örneğin: Anne çocuklarının derslerine çalışmaları için "Benim çocuklarım zaten derslerini çalıştılar." diyerek onların ikinci bir şanslarının olmadığını; derslerine mutlaka çalışmaları gerektiğini cümlelerin derin yapısında vurgulamış olur. Bu şekilde kullanılan bir cümle "derslerinize çalışın" şeklindeki üstenci bir emir kipinden çocuklar için daha etkili olabilir. Ayrıca insanın psikolojisinde var olan emre itiraz duygusu da harekete geçmemiş olur. Kendisinden bu işin yapılacağını umulduğunu hatta yapmış gibi emin olduğunu hisseden çocuk o işi yapıp yapmama tereddüde düşmeden bir an önce yapmaya koyulur. Kur'an-ı Kerim'de de namaza teşvik için gelen ayetlerin bir kısmı mazi sıgalı fiil cümlesi ile gelmiştir. Bunlar her ne kadar cümlelerin zahirinde aynı sigada gelseler de ayetin bütünlüğü içinde incelediğimiz zaman farklı gayeler için geldiğini görmekteyiz. Bu farklılıkları müfessirler değişik yönleriyle incelemişlerdir.

Müsned-i ileyh belirli bir zamana hasredilmek isteniyorsa müsnedin fiil olması gerekir.⁷⁶ Örneğin, "Onlar rablerinin rızasını elde etmek için sabreden, namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiklerimizden Allah yolunda gizli açık harcayan, kötülüğü iyilikle savan kimselerdir. İşte dünya hayatının güzel sonu (cennet) onlarındır."⁷⁷ Bu ayette namaz "وَأَقَامُوا

⁷³ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1/233-236.

⁷⁴ Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm* (el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-Âmmetu'l-il-kitâb, 1990), 2/345.

⁷⁵ Yüklemin zaman bakımından konuşmacının gayesine göre farklı anlama geliş şekilleri konusunda geniş bilgi için bk. Doğan Aksan, *Türkçenin zenginlikleri incelikleri* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2011), 201-213.

⁷⁶ Subkî, *Arâsu'l-efrâh*, 1/135; Abdulmüteâl es-Saîdî, *Bugyetu'l-îdâh li't-tehlîs'i'l-îdâh fî ulûm'i'l-belâga* (b.y.: Mektebetu'l-Edeb, 2005), 1/166; Habenneke, *el-Belâgatu'l-Arabiyye*, 1/143.

⁷⁷ er-Râd 31/22.

”الصَّلَاةُ” cümlesi ile anlatılmaktadır. Bu cümle fiil cümlesidir. Kurtubî “أَقَامُوا” fiilinin kullanılmasının sebebinin, Müslümanların namaza devam etmelerine işaret etmek için geldiğini söylemektedir. Bu açıklamasını “أَقَامَ الشَّيْءُ: أَدَامَهُ” “Bir şeyi ikame etmek demek ‘onu yapmaya devam etmek’ demektir.” şeklinde açıklamayla desteklemektedir.⁷⁸ Bu ayette de Müslümanların Allah’ın cemalini seyretme arzusuyla sabrettiklerini belirttikten sonra böyle bir mükâfatı elde edebilmek için namaz kılmaları gerektiğini ima ederek “onlar namaz kıldılar” demektedir. Kurtubî’nin açıklamalarından da anlaşılacağı üzere Allah’ın Müslümanların özelliklerini anlatırken onların namaza sürekli devam ettiklerini vurgulamak için cümledeki müsnedi mazi fiil sigasıyla kullandığı söylenebilir. Ayrıca Müslümanların vasıfları anlatılırken Allah’ın vechini arzulamaları ön plana alınmıştır. Bir Müslümanın isteyebileceği en büyük mükâfat Allah’ın cemalini görebilmesidir. Müfessirlerin büyük bir kısmı Yûnus sûresinin 26. ayetinde geçen Müslümanlara verilecek olan “ziyade”nin cennetten Allah’ın cemalini seyretmek olduğunu belirtmektedirler.⁷⁹ Zemahşerî bu görüşün Müşebbihe ve Cebriye fırkalarına ait olduğunu söylemektedir. Bu konuda onların yanıldığını ima etmektedir. Ziyadenin cennette verilen nimetlerin on ilâ yedi yüz katına kadar artırmak anlamının olduğunu savunmaktadır. Zemahşerî bununla birlikte Allah’la kulların arasındaki perdenin kalkıp cennetliklerin Allah’ı seyredeceğine dair hadisi herhangi bir eleştiri yapmadan nakletmiştir.⁸⁰ Bize göre “O gün rablerine bakacaklar.”⁸¹ ayetinde de açık bir şekilde belirtildiği gibi Müslümanlar cennetten rablerini göreceklerdir. Bu, onlar için mükâfatların en büyüğüdür.

İsm-i mevsulün sılasında belirtilen vasıflar, kendisinden sonra belirtilen şeylerin meydana gelmesini zorunlu kılar.⁸² Bu nahiv bilgisine göre yukarıdaki ayeti incelediğimizde; “namaz kılanlar” şeklinde gelen sıra, devamında gelen “İşte dünya hayatının güzel sonu ‘cennet’ sadece onlarındır.” şeklinde tarif edilen cennet mükâfatını namaz kılanların elde etmelerini lüzumlu kıldığı anlaşılabilir.

İbn Âşûr bu ayeti tefsir ederken Ra’d sûresinin 14, 18 ve 24. ayetlerindeki müşriklerin kötü hallerinin anlatılmasına mukabil müminlerin güzel hallerinin bir olamayacağının ifade edildiğini söylemektedir. Müminlerin güzel hallerinin en önemlisinin sabır ve namaza devam etmeleri olduğunun gösterildiğini ve bunun sonucu olarak dünya hayatının sonunda güzel mükâfata erecekleri müjdesinin verildiğini bildirmektedir. O, ayette bu özelliklere sahip olanların dikkate değer işler yaptıklarını belirtmek için “أُولَئِكَ” ism-i işareti ile gösterildiğine de dikkat çekmektedir. İbn Âşûr ayrıca “وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ” cümlesi ism-i mevsulün sılası olarak geldiğini bu şekilde gelmesinin, namazın zikredilmesi gereken

⁷⁸ Kurtubî, *Tefsîru Kurtubî*, 1/162.

⁷⁹ Mukâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*, 2/236; Semerkandî, *Bahru’l-ulûm*, 2/112; İbn Kesîr, *Tefsîrül-Kurâni’l-Azîm*, 4/263; Bursevî, *Râhu’l-Beyân Tefsiri*, 9/132.

⁸⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/342.

⁸¹ el-Kıyâme 75/23.

⁸² Habenneke, *el-Belâğatu’l-Arabiyye*, 1/433.

çok büyük ibadetlerden biri olduğuna işaret edildiğini vurgulamaktadır.⁸³

Eğitmcilerin bu ayetteki Allah'ın cemalini seyretme arzusunun ne kadar büyük bir hedef olduğunu öğrencilere izah etmeleri faydalı olabilir. Onlara Allah'ın yarattığı güzellikleri ibret nazarıyla bakmayı öğretmeleri öğrencilerin bakıp geçtiği nice güzellikleri fark etmelerine sebep olabilir. “Allah güzeldir”⁸⁴ hadis-i şerifinin ışığında bu güzelliklerin yaratıcısının çok daha güzel olacağını teşbihe düşmeden gönüllerinde hissettirmeye gayret etmeleri gerektiği kanaatindeyiz. Ayette geçen gizli açık sadaka vermek, kötülüğün ardından hemen iyilik yapmak gibi güzel davranışları da kazandığı zaman böyle bir Müslümanın artık sonsuzluk yurdu cenneti hak edeceklerini müjdelemeleri öğrenciler üzerinde etkili olabilir. Cenneti ayet ve hadislerdeki anlatımlarla muhataplarına sanki ekrandan yansıtıyormuş gibi anlatmaları farklı bir yöntem olarak kullanılabilir. Bu şekildeki bir izahat ve teşvikin, muhatapların cenneti arzulamalarına sebep olması mümkündür. Onu elde etmek için çok ciddi gayret gösterebilirler. Böylece diğer güzel hasletleri elde etmenin yanında namaza da başlamaları için teşvik edici bir metot geliştirilebilir.

Hac sûresinin 21. ayetinde de namaz kılma emri “وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ” şeklindedir. “Onlar öyle kimselerdir ki, kendilerine bir yere yerleştirdiğimizde namazı kılarlar, zekâtı verirler, iyiliği emrederler ve kötülükten alıkoymaya çalışırlar. İşlerin sonu Allah’a varır.”⁸⁵ Bu ayette “أَقِمُوا” fiili mazi olarak kullanılmıştır. Dervîş (öl: 1982), bu ayeti izah ederken bu fiilin mazi olmasına rağmen şartın cevabı olarak geldiği için mahallen meczum olarak geldiğine dikkat çekmiştir.⁸⁶ Bu durumda her ne kadar fiil mazi olarak gelse de müstakbel manasının olduğunu görüyoruz

Eğitimde kullanılan metotlardan birisi de bu ayette kullanılmıştır. Şöyle ki: eğitimciler öğrencilerinin bir şeyi yapmasını istediklerinde onların fırsat bulurlarsa zaten bu işi yapacaklarına dair bir ön kabul ile söze girerler.⁸⁷ Örneğin: “benim öğrencilerim yolda buldukları parayı sahibine ulaştırmak için çırpınırlar.” Bu tarz bir konuşma öğrencinin psikolojisine pozitif bir etki yapar. “Beni öğretmenim böyle biliyor. Şu hâlde onu yalancı çıkarmamalıyım” diyerek daha önce böyle bir davranışta bulunmayacakken sırf hocasının zannını boşa çıkartmamak için bile bu davranışı içselleştirir. Bu ayette de Müslümanların hasletleri bildirilirken onların imkân bulduklarında namaz kılacaklarına ve diğer ibadetleri ifa edeceklerine dair bir gönderme vardır. Bu ayete muhatap olan Müslümanın iç âleminde “Allah benim böyle bir şahıs olacağımı ümit ediyor. Benden beklentisi benim

⁸³ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 13/124.

⁸⁴ Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned* (b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1421), 6/338; Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Câmiu's-sahih* (Kâhire-Beyrût: Dâru İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye-Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.), 1/93.

⁸⁵ el-Hac 22/41.

⁸⁶ Muhyiddîn b. Ahmed Mustafâ Dervîş, *İrâbu'l-Kurâni ve beyânüh* (Dimaşk: Dâru ibn Keşîr, 1403), 6/440.

⁸⁷ Aksan, *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, 201-213.

namaz kılmamdır. Madem O'nun benim hakkımda zannı böyle; şu hâlde ben onun bu zannını boşa çıkarmamalıyım" şeklinde bir duygu oluşacaktır.⁸⁸

Aşağıdaki iki ayette de "وَأَقِمُوا الصَّلَاةَ" cümlesindeki fiiller müstakbel manasında gelmektedir. Fakat her bir ayette bu cümlenin geliş gayesi farklı farklıdır. Birincisi Tevbe sûresinin 5. ayetidir. "Şayet tövbe ederler, namazlarını kılarlar ve zekâtlarını verirlerse artık onları serbest bırakın. Allah yargılayıcıdır, bağışlayıcıdır."⁸⁹ Râzî, bu ayeti tefsir ederken tövbenin kalbin cehaletten arınıp temizlenmesine vesile olduğu gibi namaz ve zekâtın da fiillerin gereksiz işlerden arınmasına vesile olduğunu söylemektedir. Râzî'nin namazla ilgili bu görüşünün son derece kıymetli olduğunu düşünmekteyiz. Birçok genci içine düştükleri kötülüğün farkında olmalarına rağmen onlardan kurtulamadığını müşahade etmekteyiz. Bu gençlerin bu alışkanlıklardan kurtulmaları için namaza başlamaları gerektiğini anlamaları durumunda çok kısa bir sürede toplumu ifsat eden birçok kötülükten toplum olarak kurtulabiliriz. Eğitimciler öğrencilerinin bu tür kötülüklere bulaşmaması için ve anne-babalarla iletişime geçip çocuklarının namaza devam etmeleri konusunda iş birliği etmeleri gerektiği görüşündeyiz.⁹⁰

Mâturîdî bu ayetin zahirinde şöyle bir mananın bulunduğunu bildirmektedir: Namazı terk edenlerin irtidat ettikleri kabul edilir. Buna delil Hz. Ebu Bekir'in uygulamasıdır. O, eğer iman ettik dedikleri halde namaz kılmayı ve zekât vermeyi terk ederlerse bu üçünden ne fazlasını isterim ne de azını kabul ederim demiştir. Zekâtı kabul etmeyenlerle savaşmıştır. Bu uygulamaya göre namaz kılmaya ve zekât vermeyi kabul edinceye kadar onlarla savaşılır.⁹¹ Ancak Mâturîdî, tefsirinde bu konuyla ilgili başka bölümlerde "buradaki namazı kılmaktan maksat namazın kılınmasının farz olduğunu kabul etmek anlamı vardır." şeklinde yorumlamıştır.⁹² Mâturîdî'nin ikinci yorumunu daha doğru buluyoruz. Bir kişi dinin bütün gereklerini yerine getiremeyebilir. Bize göre Hz. Ebû Bekir'in savaşma kararı aldığı kabileler namaz ve zekâtın farziyetini kabul etmemektedir. Bu ibadetlerin dışında oruç hac gibi ibadetlerin veya herhangi bir emrin kabul edilmemesi durumunda da aynı kararı alacağı anlaşılabılır. Çünkü emrin küçüğü de büyüğü de Allah'tan gelmektedir. Eğer inandığını söylediği halde bu ibadetleri yerine getirmediğinden dolayı onların öldürülmesi gerekseydi münafıkların büyük çoğunluğu öldürülürdü. Çünkü münafıklar sabah ve yatsı namazına gelmiyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.s) onların bu durumunu kınamakla yetinmiştir.⁹³ Râzî, İmam Şâfiî'nin Müşriklerin tövbe edip namazı kılıp zekâtı vermeleri durumunda onlarla savaşmamak gerektiği görüşünü belirttikten

⁸⁸ Geniş bilgi için bk. Tuğba Karadavut, "Öğretmen Beklentileri ve Bu Beklentilerin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkileri", *İstanbul Ölçme Değerlendirme Dergisi*, İstanbul MEM. (2022), 56-59.

⁸⁹ et-Tevbe 9/5.

⁹⁰ bk. Engin Aslanargun, "Okul-Aile İşbirliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışması", *Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2007), 121-122.

⁹¹ Mâturîdî, *Tefsîru'l-Mâturidî*, 5/293.

⁹² Mâturîdî, *Tefsîru'l-Mâturidî*, 5/293, 363; 8/401.

⁹³ el-Beyhakî, *Şuabu'l-Îmân*, 4/337.

sonra bu ayetin medlulünce namazı terk edenlerin öldürülmesi görüşünde olduğunu söylemektedir.⁹⁴ İmam Şâfiî'nin bu görüşünü hatalı buluyoruz. Yukarıda izah ettiğimiz gibi Mâtürîdî'nin ikinci görüşünün daha isabetli olduğu kanaatindeyiz.

Ayette müşriklerin serbest bırakılmalarının şartlarından birisinin namaz kılmayı kabul etmeleri vardır. Bu durumda artık onları serbest bırakmak gerekmektedir.⁹⁵ Kendi memleketlerinde diledikleri gibi serbest davranmalarında özgür bırakmaları gerekmektedir.⁹⁶ Bu ayette tövbe edip namaz kılanları Allah'ın bağışlayacağı müjdelanmaktadır. Namaza teşvik eden eğitimciler için çok güzel bir eğitim materyali olarak kullanılabilir bir müjde olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü şeytan günahkâr Müslümanları Allah seni affetmez veya nasıl olsa günahkârsın Cehenneme gireceksin orada cezayı çekip cennete girersin diye kandırıp namazdan uzaklaştırmaya çalışmaktadır.⁹⁷ Eğer, eğitimciler bu ayetin sonundaki Allah'ın bağışlayıcı olduğunu ön plana çıkartıp namaza başlamanın ne kadar değerli olduğunu vurgularlarsa bu daha etkili olacaktır.⁹⁸

İkinci ayet Tevbe sûresinin 11. ayetidir. “*Ama tövbe ederlerse ve namazlarını kılıp zekâtlarını verirlerse, artık onlar sizin din kardeşlerinizdir.*”⁹⁹ İbn Âşûr, bu ayetin de Tevbe sûresinin 5. ayeti ile aynı hükmü icra ettiğini belirtmektedir. Yalnız önceki ayette onlarla savaşmanın yasaklanması söz konusu iken burada onların artık müminlerin kardeşleri olduğu vurgulanmaktadır.¹⁰⁰ Bir müşrik tövbe edip namaza başlarsa artık ilk Müslümanlar gibi Allah katında değerli ve müminlerin kardeşi olma şerefine erecektir.¹⁰¹

Bu ayet Müslümanların kendileriyle savaşıp Hz. Peygamberi (s.a.s.) öldürmeyi tasarlayan müşriklere karşı tavırlarını belirlemektedir. Allah'ın lütfunun ne kadar geniş olduğu bu ayette çok bariz bir şekilde görülmektedir. Eğer tövbe edip namaz kılar ve zekât verirlerse artık diğer Müslümanlarla kardeş olmuş olacaklardır.¹⁰² Bize göre İslam tebliğcileri ve eğitimcileri için yol gösteren bir ayettir. İslam'ı yeni tanımış ve Müslüman olmayı arzu eden veya gafletten uyanıp İslami bir hayatı benimseyen bir kişinin kafasındaki “önceden işlediğim günahlar ne olacak?” sorusuna verilecek en güzel bir cevap ve müjdedir. İbadete yönelmeyi arzu eden birçok kişinin “şimdiye kadar birçok

⁹⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 15/528-529.

⁹⁵ Mukâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*, 2/157.

⁹⁶ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/135.

⁹⁷ Şeytanın hileleri için bk. Abdurrahmân b. Cevzî, *İblis'in Hileleri*, cev. Mehmet Ali Kara, (İstanbul: Tevhid Yayınları, 1997); Bekir Tatlı, *Şeytanın Hileleri ve Korunma Yolları Hakkında Bir Çalışma*, Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 6/2(2006), 52-98.

⁹⁸ Süleyman Karacelil, “Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi”, *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6/4 (2013), 186.

⁹⁹ et-Tevbe 9/11.

¹⁰⁰ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 10/160.

¹⁰¹ Semerkandî, *Bahrü'l-ulûm*, 2/41; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 10/127.

¹⁰² Mâtürîdî, *Tefsîru'l-Mâtürîdî*, 5/307.

günaha girdin. Yaşın ilerledi. Ölüm yaklaştı. Gençliğini boşa geçirdin. Artık yapacağın ibadetleri Allah kabul etmez” düşüncesine kapıldıkları görülmektedir.¹⁰³ Bu düşüncenin şeytandan gelen bir vesvese olduğunu¹⁰⁴ bu kimselere izah etmek; bu ayet ve diğer birçok ayetteki müjdeleri göstermek eğitimciler için çok değerli bir metot olmalıdır. Bir insanın tövbe ve namaza başlamakla diğer Müslümanların kardeşi olma seviyesine ulaşacağını görmesi onun için çok büyük bir kolaylıktır. Hadiste geçtiği üzere doksan dokuz kişiyi öldüren adama tövbe kapısının kapalı olduğunu söyleyen rahibin¹⁰⁵ o katilin iç âlemini ne hale getirdiği adamın rahibi öldürmesinden anlaşılmaktadır. Yaptıklarına pişman olup tövbe kapısı arayan bir kişiye bir çıkış sunulması gerekmez miydi? İşte o çıkışı bulan katil tövbe için yola koyulmuştu. Bu güzel niyetinden ötürü rahmet melekleri onun ruhunu kabzetti. Hem de hiçbir iyi ameli olmamasına rağmen. Bu bilginin ışığında yukarıdaki ayetteki müjde daha iyi anlaşılacaktır. Çünkü bu ayette hem tövbe eden hem de ibadete koyulmak isteyen bir kişiye Müslümanların kardeşlerinden olma müjdesi verilmektedir. Artık Müslümanların lehine ne varsa bu kişi için de olacaktır. Yine Müslümanların aleyhine ne varsa bu kişi için de geçerlidir. Böyle bir birliktelik önceden meydana gelmiş kin ve nefreti de ortadan kaldırıp aralarında tam bir muhabbeti sağlayacaktır.¹⁰⁶

Fâtır sûresinin 29. ayeti de namaz kılma emri mazi fiil olarak gelmiştir. “Allah’ın kitabını okuyanlar, namazı özenle kılanlar ve kendilerine verdiğimiz rızıktan başkaları için gizli açık harcayanlar, asla zararla sonuçlanmayacak bir ticaret umabilirler.”¹⁰⁷ İbn Âşûr, bu ayette kitabı okuyanlardan kastın âlimler olduğu görüşündedir. Âlimlerin en önemli özelliğinin namaza devam etmeleri olduğunu belirtmektedir. Âlimlerin Kur’ân’ı sürekli okuduklarını göstermek için bu ayette “يَتْلُونَ” fiilinin muzâri sigasında geldiğine dikkat çekmiştir. Nüzul döneminde âlimlerin Kur’ân-ı Kerîm’i tekrar tekrar okuduklarının bu fiilin muzari sigada kullanılmasından anlaşıldığı görüşündedir. “أَقَامُوا” fiilinin mazi olarak gelmesinin sebebinin ise namaz ibadetinin farz kılınması olayının olup bittiğini ve âlimlerin ona bağlanıp devam ettiklerini göstermek olduğunu belirtmektedir.¹⁰⁸

Sâmerrâî, mazi fiilin geçmiş zamanı ifade ettiğine dikkat çektikten sonra, bu ayette Kur’ân-ı Kerîm okumanın, muzâri fiil, namaz kılmanın ise mazi fiil olarak getirilişini şu şekilde izah etmektedir: “Kur’ân-ı Kerîm okumak her zaman mümkündür. Namazda da Kur’ân-ı Kerîm okunur. Bunun için ilk önce çok işlenen ibadet baş tarafta söylenmiş ardından tertibe göre diğer ibadetler sıralanmıştır. Ayrıca ism-i mevsulle birlikte gelen

¹⁰³ Geniş bilgi için bk. Başak Ergün, “Psikolojik danışma ilişkisinde Adler yaklaşımına göre cesaretlendirme”, *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4/35 (2011), 92-99.

¹⁰⁴ Şeytanın vesvesesi için bk. el-Beyhakî, *Şuabu’l-İmân*, 1/462,521; Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî el-Kûfî, *el-Musannef*, thk. Kemâl Yûsuf el-Hût (Riyâd: Mektebetü’r-Rüşd, 1409), 2/56, 67,93.

¹⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 1/103; Müslim, *el-Câmiu’s-sahîh*, 4/2119.

¹⁰⁶ Ahmed b. Mustafâ el-Merâğî, *Tefsîru’l-Merâğî* (Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafâ el-Bâbî el-Hanbelî, 1946), 10/64.

¹⁰⁷ el-Fâtır 35/29.

¹⁰⁸ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 22/305.

mazi fiiller geçmiş zamanı gösterebildiği gibi gelecek zamana da işaret edebilir.”¹⁰⁹ Bu durumda Müslümanların namazı kıldıkları ve kılmaya devam edecekleri şeklinde de bir nüktenin söz konusu olduğunu görmekteyiz.¹¹⁰

Yakarıda mealini verdiğimiz Fâtır sûresinin 29. ayetinde Kur’ân okumak ve namaz kılmak birlikte zikredilerek böyle yapan kişilerin çok kârlı bir iş yaptıkları müjdelenmektedir. Bu kimselerin asla zarara uğramayacakları bir ticarete giriştikleri hatırlatılmaktadır. Müfessirler bu ticaretin kabirlerinin genişlemesi, dünyadayken kendilerine iyilikte bulunanlara şefaathetmeleri, az fakat ihlaslı ibadetlerine karşı kat kat mükafat verilmesi, bol bol mağfiret edilmesi, kendisine çokça teşekkür edilmesi, gibi ahirette verilecek mükafatları kapsadığını açıklamaktadırlar. Ayrıca bu nimetlerin hiç kesintiye uğramayacağını ve bozulmayacağını bildirmektedirler.¹¹¹ Müfessirler bu mükafatların ahirette verileceği kanaatini paylaşmaktalar. Biz bu mükafatların sadece ahirette müteallik olduğu kanaatinde değiliz. “Allah faizi tüketir (Faiz karışan malın bereketini giderir), sadakaları ise bereketlendirir. Allah küfürde ve günahıta ısrar eden hiç kimseyi sevmez.” ayetinde olduğu gibi Müslümanın ihlasla yaptığı amellerinin karşılığının dünyada da verileceğini anlamaktayız. İnsan yaratılışı icabı yaptığı işten bir fayda ummak ister. Bunun için de dünya hayatında en fazla kâr sağlayacak ticareti kollar. Fırsatını bulduğu zaman bir satıp çok kazanmak için her türlü hünerini gösterir. Eğitimciler ve tebliğciler genelde her insana, özelde ticaretle uğraşan kişilere bu ayette müjdelenen kazancın neler olduğunu cezbedici bir üslupla anlatabilirler. Böylece muhataplarının anladıkları dille konuştukları için onların Kur’ân okumaya ve namaz kılmaya yönelmelerinin daha kolay olacağı kanaatindeyiz.

İnsan kazancını korumak ister. Onu korumak için çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Eğitimciler insanın bu yönünü dikkate alarak dünyada yaptıkları hiçbir iyiliğin Allah katında zayi olmayacağını öğrencilerine izah ederlerse öğrencilerin pozitif yönde güdülenmesi daha kolay olabilir.¹¹² Ârâf 177. ayet buna güzel bir örnektir. “*Kitab’a sınıksız sarılanlara ve namazı dosdoğru kılanlara gelince, şüphesiz biz, iyiliğe çalışan (erdemli) kimselerin mükâfatını zayi etmeyiz.*”¹¹³ Müfessirler bu ayetin Yahudi ve Hristiyan iken Müslüman olan kişiler için nazil olduğunu belirterek onların, namazlarını kurallarına uygun ve vaktine riayet ederek kılmaları halinde Allah’ın ecirlerini zayi etmeyeceğini bildirmektedir.¹¹⁴

¹⁰⁹ Sâlih es-Sâmerâî, *el-Es’iletü ve’l-ecvibetu fî letâifi ba’di âyâtî’l-Kur’aniyye* (b.y.: y.y, ts.), 157.

¹¹⁰ Ayrıca bk. el-Bakara 2/177, 277; en-Nisâ 4/102; el-Enâm 6/170; Meryem 19/31, 59; el-Hac 22/41; eş-Şûrâ 42/38.

¹¹¹ Mâturîdî, *Tefsîru’l-Mâturîdî*, 8/486; Semerkandî, *Bahru’l-ulûm*, 3/306; Râzî, *Mefâtihu’l-gayb*, 26/236; Bursevî, *Rûhu’l-Beyân Tefsiri*, 7/269. Ticaretin uhrevî boyutu hakkında geniş bilgi için bk. Cengiz Güneş, *Kur’an’ın Ticaret Dili*, (İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2021), 191-272.

¹¹² Geniş bilgi için bk. Floyd Timothy Alan, “Din Derslerinde Öğrencileri Motive Etmek: Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisini Uygulamak”, *Adventist Eğitim Dergisi* 83:2 (2021), 12-18.

¹¹³ el-Ârâf 7/170.

¹¹⁴ Mukâtil b. Suleymân, *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*, 5/79; Taberî, *Câmiu’l-beyân*, 13/216-217.

İnsanların yaratılışında yaptığı iyiliğin karşılığını almak isteği vardır. Bu ayette, özelde namaz genelde insanların yaptığı bütün iyiliklerin mükâfatının asla zayi edilmeyeceği gösterilmektedir. Eğitimcilerin Allah'ın asla sözünden caymayacağını dikkatlere sunması çok etkili bir eğitim yöntemi olarak görülebilir. Yapılan iyiliklerin hem dünyada hem de ahiretteki karşılıklarını geniş geniş izah etmeleri gerektiği kanaatindeyiz. Dünyada ihlasla namaz kılan kişinin nasıl bir iç huzuru yaşayacağını Allah'ın huzuruna varmanın ayrıcalığını namazda okunan ayet ve duaların kişiye ve topluma neler katacağını; ahirette namazı tam olan Müslümanların ulaşacağı mükâfatları öğrencilerin ve muhatapların ruh dünyasında silinmez ifadelerle anlatmalarının faydalı olacağını düşünüyoruz. Bu tarz bir anlatımın onların namaza yönelmelerine olumlu katkı sunacağını düşünüyoruz.

Toplumda bazı görevler kişileri onurlandırır. Sınıf başkanlığı, okul temsilciliği gibi vazifeleri alabilmek için öğrenciler aralarında yarış yaparlar. Eğitimciler Allah'ın verdiği vazifelerin de kişiyi onurlandıracağını izah etmelidir.¹¹⁵ Tevbe 18. ayette de bu durum söz konusudur. *“Allah'ın mescidlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazını kılan, zekâtını veren ve yalnız Allah'tan korkup çekinen kimseler imar edebilirler. İşte bunların doğru yolu bulanlardan olmaları umulur.”*¹¹⁶ Müfessirler bu ayette namazlarını vaktinde eda etmenin mescitleri imar edenlerin özelliklerinden ve doğru yolda olmanın işaretlerinden birisi olarak görmüşlerdir.¹¹⁷ İman edip namaz kılan ve ayette belirtilen diğer özellikleri taşıyan kişilerin hidayet üzere olduklarını bilmeleri çok önemlidir. Çünkü müşrikler Kâbe'yi imar etmek, hacılara su vermek gibi iyilikleri övünmelerine vesile olması için yapmaktaydılar. Hâlbuki Müslümanlar hidayet üzere olmak kastıyla ayette belirtilen ibadetleri yapmaktadır.¹¹⁸ Bu ayette diğer özellikleri yanında namaz kılan kişilerin Allah'ın mescitlerini imar etme yetkisine kavuştuğu görülmektedir. Kuş yuvası kadar da olsa bir mescit inşa eden kişinin ahirette alacağı mükâfatın büyüklüğü anlatılmalıdır.¹¹⁹ Mescitlerin, ezanın ve cemaatle namaz kılmanın İslam toplumlarındaki yeri, önemi ve işlevlerinin eğitimciler tarafından izah edilmeleri gerekir.

*“Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenmez. Günah yükü ağır gelen kimse onun taşınması için yardım çağrısında bulunsa -çağrılan yakını bile olsa- o yükten hiçbir şeyi başkası üzerine alamaz. Sen ancak, görmedikleri halde rablerinden korkanları ve namazı özenle kılanları uyarabilirsin. Kim arınırsa sadece kendi yararına arınmış olur. Her şeyin sonu Allah'a varır.”*¹²⁰ Bazı müfessirler kıyamet günü günahı çok olan kişinin günahının bir kısmını taşıması için insanlara gideceğini anlatmaktadırlar. Dünyada iken birbirlerinin ağır yüklerini

¹¹⁵ Geniş bilgi için bk. Timothy Alan, “Din Derslerinde Öğrencileri Motive Etmek: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisini Uygulamak”; Edward L. Deci, Koestner ve Ryan Richard, Richard M., “Eğitimde Dışsal Ödüller ve İçsel Motivasyon”, *Eğitim Araştırmaları Dergisi* 71/1 (2001), 1-27.

¹¹⁶ et-Tevbe 9/18.

¹¹⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 14/166-167, 2/45-46.

¹¹⁸ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 2/254; Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 1/2189.

¹¹⁹ Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, 2/548.

¹²⁰ el-Fâtır 35/18.

paylaştıkları halde ahirette yakın akraba bile olsa hiç kimsenin başkasının yükünü yüklenmeye yanaşmayacağını belirtmektedirler. Kıyametin ve cehennemin dehşetinin zımnen sahnelendiği bu ayetin muhatap olan kalpleri mühürlenmiş kişiler için hiçbir karşılığının olmadığını belirtmektedirler. Ancak görmedikleri halde Allah'tan korkup namaz kılan ve zekât veren kimselerin bu uyarıları dikkate alacaklarını izah etmektedirler.¹²¹ Bu ayette cennetle müjdeleyip cehennemle korkutmanın tebliğci ve eğitimciler için bir ödev olduğu vurgulandıktan sonra muhatapların bu uyarılara kulak verebilmeleri için görmedikleri halde Allah'tan korkan ve namazlarını huşu içinde kılan kişiler oldukları vurgulanmaktadır. Bu ayet hem eğitimciler hem de muhatap aldıkları kişiler için yol gösterici olabilir. Tebliğciler anlattıkları dinin Allah katından geldiğine kesin olarak iman etseler de bazen muhataplarının aşırı itirazlarına ve inatlaşmalarına muhatap olabilir. Bu durumda bu ve benzeri ayetler tebliğcileri ve eğitimcileri teselli etmekte ve azimlerini güçlendirmektedir. Eğitimciler özellikle gençlere bu ayeti izah ederken İslam'ın Allah katından geldiğini, diğer din ve ideolojilerden farkını ve üstünlüğünü delilleriyle şüpheye mahal bırakmayacak şekilde izah etmelerinin uygun olacağını düşünüyoruz. Daha sonra bu kadar açık ve kesin delillerin ardından hâlâ çeşitli bahanelerle namaza başlamazlarsa duygu dünyalarının erozyona uğrayacağını, belirli bir süre sonra ruhsal bunalımlara düşüp din, iman, iyilik, güzellik namına ne varsa hepsinden uzaklaşacaklarını bildirmeleri halinde öğrencilerin namaza yönelmelerinde daha kalıcı etki bırakabilirler. Bu duruma düşmüş kişilerin ruh dünyalarının ne hale geldiğini çeşitli görsellerden yardım alarak izah etmelidir. Onların düştükleri bu açmazda kendilerinin de düşmemesi için namaza devam etmeleri gerektiği hissettirilmesi kanaatindeyiz.

2.1.2. Muzâri Sigalı Fiil Cümlesi ile Namaza Teşvik Eden Ayetler

Eğitimciler öğrencilerine bir şeyi yapmalarını istediklerinde onları teşvik etmek ve onurlandırmak için şimdiki zaman sıgasını kullanırlar. “Ders çalışın” şeklinde üstenci bir ifade yerine “başarılı öğrenciler derslerini zamanında çalışırlar ve ödevlerini eksiksiz yaparlar.” şeklinde bir üslup kullanırlar.¹²² Bu şekildeki üslup öğrenciler için teşvik sebebidir. Eğitimciler bu üsluba ‘ben iletisi’ demektirler.¹²³ Kur’ân’da da bu üslup göz ardı edilmemiş bazı ayetlerde namaz emri bildirilirken muzari sıgası kullanılmıştır. Muzâri fiil hal, tekrar ve istikbal ifade eder.¹²⁴ Bu ayetlerde yüzey yapıda namazı anlatan cümleler muzâri fiilli olarak gelse de derin yapıda cümlelerin siyak ve sibakında farklı gayeler güdülmüştür. Aşağıda bu ayetlerin gayelerinin ne olduğunu müfessirlerin izahlarından istifade ederek açıklayacağız.

Bakara sûresinin 3. ayetinde namaz emri muzari fiil cümlesi olarak gelmiştir. “(Onlar)

¹²¹ Muḳâtil b. Süleymân, *Tefsîru Muḳâtil b. Süleymân*, 3/543; Taberî, *Câmi’u’l-beyân*, 20/454-455; Mâtürîdî, *Tefsîru’l-Mâtürîdî*, 10/428; Râzî, *Mefâtiḥu’l-gayb*, 26/231; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve’t-tenvîr*, 22/287.

¹²² Aksan, *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*, 201-213.

¹²³ Erden, *Sınıf Yönetimi* (Ankara: Arkadaş yayınları, 2014), 81.

¹²⁴ Sekkâkî, *Miftâhu’l-ulûm*, 208; Kazvînî, *el-İdâh*, 2/213; Habenneke, *el-Belâğatu’l-Arabiyye*, 164.

gayba iman ederler, namazı kılarlar, kendilerine verdiklerimizden hayra harcarlar."¹²⁵ İbn Âşûr, bu ayette "وَيُؤْمِنُونَ" fiilinin muzâri olarak gelişini şu şekilde tefsir etmektedir: "Müslümanlar bu ayet inmeden önce iman etmişlerdi. Bu ayetin indiği sırada namaz kılmaya devam ediyorlardı. Bir kısmı da bu ayet indikten sonra iman etmişlerdi. Fiilin muzâri olarak gelmesiyle hem önceden iman eden hem de sonradan gelenlere uygunluk sağlanmıştır. Çünkü namaz kılmak ibadeti geçmişte tamamlanan bir ibadet olduğu gibi şimdi devam eden ve gelecekte de devam edecek ibadettir. Önceden ibadet yapmamışsa bile şimdi veya sonra yapacaktır. Bu zaman dilimlerinin tümünde onların ibadet ediyor olmalarını Kur'ân-ı Kerîm bu şekilde göstermektedir. Muzâri gelmekle teceddüdün meydana geldiği görülmektedir. "الإقامة" kelimesinin devam etmek ve tekrar etmek anlamına gelmesi de bunu tekit etmektedir. Kur'ân namaza devam ettiklerini bildirerek Müslümanları methetmiş olmaktadır."¹²⁶ Taberî namazın dua anlamına gelmesi hasebiyle kulun rabbinden ne istediğini bilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ayrıca bu ameli gerçekleştirmeyi başardığı için rabbinden gelecek mükafatı kazanması umulmaktadır diyerek kulun namaz kılma başarısını göstermesini mükafata ereceğinin bir nevi işareti olarak görmektedir.¹²⁷ Taberî'nin bu yorumunun eğitimciler için ufuk açıcı olduğu kanaatindeyiz. Namaz kılan kişilerin çoğunlukla bu ibadeti bir zorunluluk olarak gördüğünü düşünüyoruz. Hâlbuki bu izahtan anlaşıldığına göre namaz kılmak ulaşılması gereken bir yüceliktir. Çünkü insanlar arzuladıkları bir şeye ulaşmak için çaba sarf ederler. Bir şeyi "başardı" dendiğinde o şeyin başaran kişi için çok değerli olduğu anlaşılır.¹²⁸ Sa'lebî "الصلاة" kelimesinin aslının dua anlamına vurgu yaparak namazın büyük kısmının dua olduğuna dikkat çekmektedir. "Namaz kelimesinin ateş anlamına gelen "الصلا" fiilinden türediğini ve bu kelimenin aslının yumuşaklık ve bir şeyi güzel yapmak anlamını taşıdığını söylemektedir. Eğri bir sopa ateşte yumuşatıldıktan sonra iki çubuk arasında doğrultmak için gerdirilir. İşte kişi de zahir ve batına dikkat ederek namazda dosdoğru olmalıdır."¹²⁹ diyerek farklı bir yorum sunmuştur.

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm insanların iki cihan saadetini elde etmesi için yol gösterici olarak indirilen son ilahî kitaptır. Bu kitapta insanların iyiliği için birçok emir ve yasak mevcuttur. Bunların en önemlisi tevhit kelimesidir. Ardından ise namaz gelir. Namaz insanın ruhunu besleyen, gönlünü temizleyen, kalbini nurlandıran en önemli ibadettir. En fazla bu ibadetten nefret eden şeytan gibi sinsi bir düşman ve nefisle mücadele etmek zorunluluğu varken günde beş vakit namaz kılabilmek gerçekten çok zor bir iştir. Allah Kur'ân-ı Kerîm'de namazı emrederken birçok cümle üslubuyla namaza dikkat çekmiştir.

¹²⁵ el-Bakara 2/3; Ayrıca bk. el-Mâide 5/55; el-Enfâl 8/3; et-Tevbe 9/71; en-Neml 27/2-3; Lokmân 31/2-3-4.

¹²⁶ İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 1/228.

¹²⁷ Taberî, *Câmiu'l-beyân*, 1/241.

¹²⁸ Erden, *Sınıf Yönetimi*, 97.

¹²⁹ Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nisâbü'rî es-Sa'lebî, *el-Keşfu ve'l-beyân* (Beyrût: Dâru İhyâ'it-Türâsî'l-Arabî, 2002), 1/148.

Kullarını kendilerinden daha iyi bilen Allah, onların bu ibadete yönelebilmeleri için bu ibadetin önemini anlatmak üzere namaz kılmanın farz olduğunu dokuz ayette emir sigasıyla anlatmıştır. Namaz kılmanın farz olduğu bu ayetlerde şeksiz ve şüphesiz bir şekilde belli olmasına rağmen kullarını teşvik maksadıyla namazı övücü ifadelerle çeşitli cümle kalıpları kullanmıştır. Namaz kılanların hem bu dünyada hem âhirette ne gibi mükâfatlara ereceğini belirtmiştir. Namaz kılmayanların veya münafıklık yapanların hallerini izah etmiştir. Bütün bu cümle üsluplarının derinliğinde namaz kılma emri yatmaktadır. Fakat insan psikolojisini dikkate alan Kur’ân-ı Kerîm onları çeşitli üsluplarla ikna etmeye gayret göstermiştir. Bu doğrultuda şu tespitlerde de bulunulabiliriz:

(i) Haberî cümle ile namazın Müslümanlar üzerine farz olduğu belirtilmiştir.

(ii) Fiil emr-i hazır müfred sıgasında kullanılarak namaz emredilmiştir. Böylece Peygamberimize (s.as.) bizzat emredilerek diğer Müslümanların namaza dikkatleri çekilmiştir.

(iii) Fiil emr-i hazır cemi sıgasında kullanılarak namazı bütün Müslümanların kılması gerektiği vurgulanmıştır.

(iv) Fiil emr-i gaib cemi sıgasında kullanılarak iltifat sanatı ile Müslümanların ilgisi çekilmiştir. Hz. Peygambere (s.a.s.) “kullarıma söyle namazlarını kılınlar” şeklindeki üslubun direk emretmekten farklı etki ettiği görülmüştür.

(v) Fiil mazi cemi sıgasında kullanılarak haber verilen işin olup bittiği hissi verilmiştir. Müslümanların namaz emrini zihinlerinde yerine getirilmesi gereken bir ibadet olarak kodladığı duygusu verilmiştir. Bunda hiçbir Müslümanın tereddüde düşmemesi sağlanmak istenmiştir.

(vi) Fiil muzari cemi sıgasında kullanılarak Müslümanların namazı kılmakta olduğu ve bu ibadeti tekrar tekrar yaptıkları zihinlerin geri planına yerleştirilmek istenmiştir. Müslümanların namaza karşı tembellik göstermesinin önüne geçilmek istenmiştir.

(vii) Fiil şart cümlesinde kullanılarak namaz kılarlarsa Müslümanların ulaşacakları mükâfatlar sıralanmıştır. Müslümanların namaza teşvik edilmesi hedeflenmiştir.

(viii) Namazın yapılması gereken zorunlu ve istenmeyen bir eylem olmadığı vurgulanmıştır. Allah’ın huzuruna varabilmek ve onun cemalini seyretmek için çok önemli bir araç olduğu hissettirilmiştir.

(ix) Öğrencilere ve namaza henüz başlamamış kişilere Arap dilinin çeşitli cümle yapıları kullanılarak namaz ibadetinin önemi izah edilmiştir.

Bu çalışmamızda namaz ibadetinin sadece Allah’ın bir emri olarak söylenmesinin yeterli olmadığını gördük. Eğitimcilerin, tebliğcilerin ve anne-babaların namaz ibadetini anlatırken Kur’ân-ı Kerîm’in üslubunu göz önünde bulundurarak çeşitli ikna yöntemlerini kullanmaları gerektiği sonucuna vardık.

Kaynakça | References

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. thk. Şuayb el-Arnaût vd. 50 Cilt. b.y.: Müessesetü'r-Risâle, 1421.
- Akbaba, Sırrı. "Eğitimde Motivasyon". *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi* 13.348 (2006), 348.
- Aksan, Doğan. *Türkçenin Zenginlikleri İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2011.
- el-Âlûsî, Ebû's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseynî. *Rûhu'l-meânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-sebî'l-mesânî*. Beyrut: Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1994.
- Aslanargun, Engin. "Okul- Aile İş birliği ve Öğrenci Başarısı Üzerine Bir Tarama Çalışması." *Sosyal Bilimler Dergisi* 18 (2007), 119-125.
- Aydın, Mehmet Zeki. *Din Öğretiminde Yöntemler*. Ankara: Nobel Yayınları, 2011.
- el-Begavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ'. *Meâlimü't-tenzîl*. Dâru't-taybe, ts.
- Avnî, Hamîd. *el-Minhâcu'l-vâdîha li'l-belâga*. b.y.: Mektebetü'l-Ezheriyye et-Turâs, ts.
- el-Beyhakî, Ahmed b. el-Huseyin b. Ali b. Mûsâ el-Husravcirdî el-Horasânî Ebû Bekr. *Şuabu'l-Îmân*. Riyâd: Mektebetü'r-Ruşd, 2003.
- Buladı, Kerim. *Nebevî Şahsiyetin İnşasında Namaz ve Hz. İbrâhim*, Uluslararası Hz. İbrahim (a.s.) ve Nübüvvet Sempozyumu Tebliğler Kitabı, 2019.
- Bursevî, İsmâil Hakkı. *Rûhu'l-Beyân Tefsiri*. çev. Abdullah Öz vd. İstanbul: Damla Yayınları, 8. Basım, 2012.
- el-Cevzî, Cemâleddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed. *Nuzhetu'l-ayuni'n-nevâzir fi'lmi'l-vucûhi ve'n-nezâ'ir*. thk. Muhammed Abdulkerîm Kâzım en-Nâzır. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1984.
- Deci, Koestner ve Ryan, Edward L., Richard, Richard 'Eğitimde Dışsal Ödüller ve İçsel Motivasyon', 71:1". *Eğitim Araştırmaları Dergisi* 71:1 (ts.).
- Demir, Ebru, Köse, Meliha. "Öğretmenliğin Rol Modelliği Hakkında Öğretmen Görüşleri 38-57." *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 53 (2016), 38-57.
- Demir, Zakir. *İlâhî Nakiller Bağlamında Kur'an'daki İktibâsların Mâhiyeti*, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2024.
- Demir, Zakir. "Kur'an'ın Mâhiyetini Tanımlayan Kolaylaştırılmış Kitap İddiasına Müfessirlerin Yaklaşımları ve Bunların Tahlili". *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (2024), 249-252.
- Derviş, Muhyiddîn b. 'Ahmed Mustafâ. *İrâbu'l-Kur'ânî ve beyânuh*. Dimaşk: Dâru ibn Keşîr, 1403.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Süneni Ebî Dâvud*. Dâr'r-Risâleti'l-Âlemiyye, 2009.
- Ebû Hayyân el-Endelusî, Muhammed b. Yusuf. *el-Bahru'l-muhît fi't-tefsîr*. thk. Sıdkî Muhammed Cemîl. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420.
- Ebu'l-leyṣ es-SemerKandî, Nasr b. Muhammed b. İbrâhîm el-FaKîh el-Hanefî. *Bahru'l-ulûm*. thk. Mahmûd Mataraçî. Beyrut: Dâru'l-Fikr, ts.
- Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed b. Mustafâ el-İmâdî. *İrşâdu'l-aKli's-selîm ilâ mezâyâ'l-*

- kitâbi'l-kerîm*. Beyrut: Dâru İhyâu't-Turâşi'l-Arab, ts.
- Erden, Münire, Akman, Yasemin. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2014.
- Ergün, Başak. "Psikolojik danışma ilişkisinde Adler yaklaşımına göre cesaretlendirme". *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 4 (2011), 92-99.
- el-Ezherî, Hâlid b. Abdillâh b. Ebûbekr b. Muhammed el-Curcâvî. *Şerhu't-tasrîh alâ't-tavdîh*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2000.
- Güneş, Cengiz. *Kur'an'ın Ticaret Dili*. İstanbul: Arı Sanat Yayınevi, 2021.
- Habenneke, Abdurrahman Hasan el-Meydânî. *el-Belâğatu'l-Arabiyye*. 2 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Kalem, 1996.
- İbn Acîbe, Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed b. Mehdî el-Hasenî eş-Şâzelî. *el-Bahru'l-medîd fî tefsîr'l-Kur'ânî'l-Mecîd*. Kâhire, 1419.
- İbn Âşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. Tunus: ed-Dâru't-Tûnisîyye, 1984.
- İbn Cevzî, Abdurrahmân. *İblis'in Hileleri*, çev. Mehmet Ali Kara, İstanbul: Tevhid Yayınları, 1997.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İsmâîl b. Ömer. *Tefsîrü'l-Kur'ânî'l-Azîm*. ed. Sâmî İbn Muhammed İbn Abdurrahmân İbn Selâme. Riyâd: Dâru't-Taybe, 1999.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *Te'vîli müşkîlî'l-Kurân*. Beyrût: Dâru'l- Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- Karacelil, Süleyman. "Din Eğitiminde Motivasyonun Önemi". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6 (2013).
- Karadavut, Tuğba. "Öğretmen Beklentileri ve Bu Beklentilerin Öğrenci Başarısı Üzerindeki Etkileri." *İstanbul Ölçme Değerlendirme Dergisi*, İstanbul.
- Karaman, Hayrettin. *Kur'an Yolu Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2023.
- el-Kazvîni, Ebu'l-Meâlî Celâleddîn Muhammed b. Abdurrahmân b. Umer. *el-İdâh fî ulûmî'l-belâğa*. thk. Muhammed Abdulmunim el-Hafâcî. Beyrut: Dâru'l-Cil, ts.
- Kiriş, H. Mustafa. Camileri Seven Çocuklar Yetiştirme İlkesi Bağlamında Dikkat Edilmesi Gereken Bir Konu: *Ödül ve Ceza, Gök Medrese İlahiyat Araştırmaları* -1, 2019, s. 63-68.
- el-Kûfî, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed b. Ebî Şeybe İbrâhîm el-Absî. *el-Musannef*. thk. Kemâl Yûsuf el-Hût. 7 Cilt. Riyâd: Mektebetü'r-Rüşd, 1409.
- el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. 'Ahmed b. Ebûbekr Ferah el-Ensârî el-Hazrecî Şemseddîn. *Tefsîru Kurtubî*. thk. Ahmed el-Berdûnî. Kahire: Dâru'l-Kutubi'l-Mısriyye, 1964.
- Kuzgun, Yıldız. *Eğitimde Rehberlik ve Psikolojik Danışma*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2012.
- el-Mâturîdî, Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd Ebû Mansûr. *Tefsîru'l-Mâturîdî*. thk. Mecdî Bâselûm. Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, 2005.
- el-Merâğî, Ahmed b. Mustafâ. *Tefsîru'l-Merâğî*. Mısır: Şeriketu Mektebeti ve Matbaati Mustafâ el-Bâbî el-Hanbelî, 1946.
- Mukâtil b. Suleymân, EbûHasen MuKâtil b. Suleymân b. Beşîr el-Ezdî el-Belhî. *Tefsîru Mukâtil b. Suleymân*. thk. Abdullâh Mahmûd Şehâteh. Beyrut: Dâru İhyâi Turâş, 1423.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. *el-Câmiu's-sahîh*. thk. Muhammed Fuâd

- Abdûlbâkî. 5 Cilt. Kâhire-Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübi'l-Arabiyye-Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, t.y.
- en-Nahcuvânî, Ni'metullâh b. Mahmûd. *el-Fevâtihu'l-ilâhiyye ve'l-mefâtihu'l-gaybiyye el-mûdâhatu li'l-kelimi'l-Kur'âniyye ve'l-hikemi'l-furKâniyye*. el-Gûriye: Dâru Rikâbî, ts.
- en-Nesâî, Ebû Abdîrrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî. *es-Sünenü'l-kübrâ*. Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 2001.
- er-Râzî, Fahrüddin. *Mefâtihu'l-gayb*. Beyrut: Daru İhyai Turasi'l-Arabi, 3. Basım, ts.
- er-Râzî, Fahrüddîn Muhammed b. Ömer. *Mefâtihu'l-gayb*. Beyrut: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 3. Basım, 1420.
- Rızâ, Reşid. *Tefsîru'l-menâr*. b.y.: el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmmetu Li'l-Kuttâb, 1990.
- Rızâ, Reşid. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakîm*. el-Hey'etu'l-Mısriyyetu'l-Âmmetu li'l-kitâb, 1990.
- es-Saîdî, Abdulmuteâl. *Bugyetu'l-idâh li't-tehlisi'l-idâh fi ulûmi'l-belâga* b.y.: Mektebetu'l-Edeb, 2005.
- es-Sa'lebî, Ebû İshâk Ahmed b. Muhammed b. İbrâhîm en-Nîsâbü'rî. *el-Keşfu ve'l-beyân*. Beyrût: Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, 2002.
- es-Sâmerâî, Sâlih. *el-Es'iletu ve'l-ecvibetu fi letâifi bađı âyâtî'l-Kur'aniyye*. b.y.: y.y., ts.
- es-Sekkâkî, Ebû YaKûb Yûsuf b. Ebûbekr Muhammed Ali. *Miftâhu'l-ulûm*. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1983.
- es-Semerkandî, Alâeddin Ali b. Yahyâ. *Bahrü'l-ulûm*. 3 Cilt. b.y.: y.y., t.y.
- es-Subkî, Ahmed b. Ali Abdulkâfi Ebû Ahmed Bahâ'uddîn. *Arusu'l-efrâh fi şerhi tahlisu'l-miftâh*. thk. Abdulhamîd el-Hendâvî. Beyrut: Mektebetu'l-Asriyye, 2003.
- Şahin, Mehmet. "Öğretim Materyallerinin Öğrenme Öğretme Sürecindeki İşlevine İlişkin Öğretmen Görüşlerinin Analizi". *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23 (2015), 995-1012.
- et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmulî. *Câmiu'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah Muhsin et-Türkî. 26 Cilt. b.y.: Dâru Hecr, 1422.
- Tantâvî, Muhammed Seyyîd. *et-Tefsîrul-vasît li'l-Kurânîl-Kerîm*. Kahire: Dâru'n-Nahdâ, 1997.
- Tarhan, Nevzat. *İnanç Psikolojisi*. İstanbul: Timaş Yayınları, ts.
- Tatlı, Bekir. Şeytanın Hileleri ve Korunma Yolları Hakkında Bir Çalışma, Ç. Ü. İlahiyat Fakültesi *Dergisi*, 6/2(2006), 52-98.
- Timothy Alan, Floyd. "Din Derslerinde Öğrencileri Motive Etmek: Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisini Uygulamak". *Adventist Eğitim Dergisi* 83:2 (2021), 12-18.
- Yeşilyaprak, Binnur. *Eğitim Psikolojisi*. Ankara: Pegem Yayınları, 2018.
- Yıldırım, Adnan. "Din Eğitimi Açısından Namaz Alışkanlığının Kazandırılması ve Sürdürülmesi". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 11/3 (2011), 123-140.
- ez-Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *el-Keşşâf an haKâ'ikı ğavâmizi't-tenzîl ve uyûni'l-eKâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 3. Basım, 1407.